

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ ANTROPOLOGIE

IDENTITA ROMSKÝCH STUDENTŮ VYSOKÝCH ŠKOL

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

OBOR: KULTURNÍ ANTROPOLOGIE

VYPRACOVALA:

Andrea Lakatošová

VEDOUCÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE:

doc. Mgr. Martina Cichá, Ph.D.

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem bakalářkou práci na téma: Identita romských studentů vysokých škol vypracovala samostatně a uvedla v ní veškeré zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne 31. března 2015

.....

Ráda bych poděkovala všem studentům, kteří se zúčastnili mého výzkumu. Bez jejich účasti by samotná práce nemohla vzniknout. Také děkuji doc. Mgr. Martině Ciché, Ph.D. za vedení práce, cenné rady a trpělivost. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat Ivě Hlaváčkové a Martině Horváthové, které mi pomohly rozšířit počet narátorů a samozřejmě všem blízkým, kteří mi byli oporou.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá identitou romských studentů vysokých škol. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části je věnována pozornost teoriím a koncepcím identity, které se staly nezbytnou součástí této práce. Poté se zabýváme otázkou Romů jako takovou: historií, jazykem, kulturou a vybranými tradicemi, jež byly vybrány na základě výskytu četnosti v rozhovorech. Prostor je věnován i Ianu Hancockovi a jeho úvaze o romské identitě.

Praktická část se zaměřuje na jedince a jeho pohledem na sebe sama, tedy identitou, a to prostřednictvím kvalitativního výzkumu mezi romskými studenty vysokých škol. Pomocí narativního rozhovoru se snažíme zjistit, jaké složky identity měly vliv na samotnou sebe prezentaci jedince. Dalším okruhem je, zda a jakým způsobem, formuje identita jejich život v přítomnosti, případně jaký vliv na ně bude mít v budoucnosti. Zajímáme se i o opačný směr, tj. jaké byly klíčové myšlenky, události či vzory, které identitu ovlivnily.

Klíčová slova: Mladá dospělost, identita, etnická identita, tradice Romů.

ANNOTATION

The Bachelor thesis deals with the identity of Roma university students. The work is divided into a theoretical and practical part. The theoretical part is devoted to theories and concepts of identity, which have become an essential part of this work. We occupy our self with The Roma as such: are a focus topic as well: their history, language, culture and traditions selected, on the basis of frequency in the interviews. Space is given to Ian Hancock and his consideration about Roma identity.

The practical part focuses on the individual and his view of himself, i.e. their identity, by means of qualitative research among Roma university students. The aim is to figure out, by using narrative interviews, what components of identity had an impact on individual self-presentations. Another area is whether, and how, identity gives shape to their lives in the presence or what effect it will have in the future. The research topic went also in the opposite direction, ie. which were the key ideas, events or patterns that influenced identity.

Keywords: Young adulthood, identity, ethnic identity, traditions of Roma.

OBSAH

TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1. Úvod.....	8
2. Mladá dospělost.....	9
2.1. Socializace v období mladé dospělosti	10
2.2. Identita mladé dospělosti.....	11
3. Osobní identita	11
3.1. Koncepce identity v pojetí George Herberta Meada	12
3.1.1. Vývojové fáze identity	12
3.2. Teorie Anthona Giddense o sebe-identitě	13
3.3. Psychologické pojetí osobnosti	13
3.3.1. Osobnost v pojetí Carla Gustava Junga	14
3.3.2. Teorie osobnosti Carla Rogerse.....	14
3.3.3. Formování identity v pojetí Roye Baumeistera	15
3.4. Sebepojetí.....	16
3.4.1. Teorie „Já“ v pojetí Williama Jamese	16
4. Sociální identita.....	17
4.1. Sebeodcizení.....	18
4.2. Sociální status a role.....	19
4.3. Koncept osoby a stínu v pojetí Carla Gustava Junga	19
5. Etnická identita.....	21
5.1. Etnicita.....	22
5.1.1. Rychlý exkurz do historie Romů.....	23
5.1.2. Romové v českých zemích.....	24
5.1.3. Romský jazyk	25
5.1.4. Vybrané tradice a kultura Romů.....	27
6. Romové a identita.....	29
6.1. Význam etnické identity Romů v pojetí Iana Hancocka.....	31
Praktická část.....	33
7. Cíle výzkumu a výzkumné otázky.....	33
8. Metodologie výzkumu	33
8.1. Design výzkumu.....	34
8.2. Cílová skupina výzkumu	34

8.2.1. Seznam narátorů	35
8.3. Metoda sběru dat.....	35
8.3.1. Okruhy výzkumných témat.....	36
8.4. Průběh rozhovorů	36
9. Výsledky výzkumu	37
9.1. Sociální vlivy.....	38
9.2. „My vs. Oni“	41
9.3. Identita romských studentů VŠ.....	43
9.4. Vize budoucnosti.....	45
9.5. Shrnutí praktické části.....	47
Závěr.....	49
Seznam zdrojů	51
Prameny – rozhovory s narátory	51
Bibliografie	51
Elektronické zdroje	54

TEORETICKÁ ČÁST

1. Úvod

V bakalářské práci se zabývám identitou romských studentů vysokých škol. Téma jsem si vybrala na základě osobních zájmů týkající se Romů. Zaměřila jsem se na romské studenty vysokých škol ve věku 19 – 26 let. Tento výběr nebyl náhodný, ba právě naopak. Na základě prostudované literatury jsem došla k závěru, že tato věková skupina může nabídnout poznatky, které budou zajímavé i prospěšné společnosti.

V teoretické části nejdříve vymezuji období tzv. mladé dospělosti a s ní spojené termíny. Poté se věnuji známým teoriím a koncepcím identity, které se uplatnily v humanitních vědách. Popisuji osobní identitu, která je nezbytná pro vymezení sociální a etnické identity. Osobní identitu popisuji mimo jiné i na základě koncepce Self identity Georga Herberta Meada, také vymezuji pojmy, které se k osobní identitě bezprostředně váží. Poté se zabývám sociální identitou a pojmy, které se staly důležitou součástí sociální identity, konkrétně se jedná o sociální status a sociální role. Také zmiňuji tzv. koncepci persony a stínu Carla Gustava Junga. Zaměřuji se i na etnickou identitu a etnicitu Romů, konkrétně na historii Romů, jazykem a kulturou Romů. V neposlední řadě popisuji identitu Romů v pojetí Iana Hancocka.

Praktická část vychází z kvalitativního výzkumu. Cílem praktické části je zjistit význam etnické identity Romů a způsob sebeidentifikace romských studentů ve společnosti. Proto hlavní výzkumná otázka zní: Identifikují se romští studenti se svojí etnickou identitou? Z ní vyplývají i vedlejší výzkumné otázky: Jaký význam pro ně etnická identita má a kdo nebo co ovlivnilo jejich názor na etnickou identitu? Pro zodpovězení těchto otázek jsem použila metodu narativního rozhovoru. Dále se zabývám metodologií samotného výzkumu – designem, cílovou skupinou výzkumu, metodou sběru dat atd.

2. Mladá dospělost

„Od starověku až do dnešních dnů se západní kultura snaží dělit život člověka na doby a období. Potřeba najít nějaký řád a jistotu v mnohotvárnosti životního cyklu inspirovala filosofy, básníky i dramatiky od starých Řeků a Indů po Shakespeara, od psychoanalytiků Junga a Eriksona až po současné hnutí New Age.“ (Sheyhová, 1999, s. 21).

Mladá dospělost se vymezuje obdobím od 20 do 35 let. Také se definuje jako doba nadějí. Mladý člověk přijímá vše nové, nové úkoly i nové role, které chápe jako předpoklad pro získání nových zkušeností. (Vágnerová, 2000, s. 304)

Období mladé dospělosti je obdobím upevnění identity člověka, následná identifikace s rolí dospělého i upřesnění osobních cílů. Nezávislost na rodičích, hledání partnera a zakládání vlastní rodiny, to vše se odehrává v tomto období, které je v našem životě významné. (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 169).

Fáze mladé dospělosti je velmi významná. „Rozhodnutí rané dospělosti mají své důsledky i pro následující vývojové fáze, protože nashodují změny, které mohou být nezvratné (např. rodičovství).“ (Vágnerová, 2000, s. 305). Mladá dospělost je také charakteristická tím, že jedinec své znalosti a kompetence chápe jako prostředek k dosažení konkrétního cíle. (Vágnerová, 2000, s. 308).

Období dospělosti není v naší společnosti dostatečně vymezeno specifickým mezníkem či rituálem. Ačkoliv jediným znakem dospělosti, který by potvrzoval tuto změnu je dosažení právní dospělosti, ale i tato podmínka není v naší společnosti dostatečně přijímána, jako předpoklad ke změně statusu mladého člověka. Dospělost je primárně určena biologicky (dosažení dospělosti je vázáno na věk) a také psychosociálními faktory.

Nejvýznamnější psychické znaky dospělosti jsou: samostatnost, relativní svoboda vlastního rozhodování a chování, spojené se zodpovědností ve vztahu k druhým lidem a se zodpovědností za svá rozhodnutí i činy. S dosažením dospělosti souvisí větší sebejistota, sebedůvěra i schopnost přijmout zodpovědnost za své rozhodování a činy. S dospělostí souvisí i sociální očekávání. Společnost vědomě či nevědomě vytváří určitý tlak, směřující k respektování obecných norem. Tyto sociální normy

určují mimo jiné, kdy je vhodný okamžik provést zásadní životní změny. (Vágnerová, 2000, s. 301-303).

Erikson (1963, 2002) vytvořil vlastní pojetí komplexního vývoje lidské osobnosti. Stanovil osm stadií, kterých by měl dosáhnout každý jedinec. Každé vývojové období je charakteristické jiným životním, osobnostním, úkolem. Dle Eriksona musí člověk v každém vývojovém období dosáhnout určité vývojové proměny své osobnosti. Erikson každou vývojovou fázi popsal prostřednictvím jejího hlavního cíle, který je třeba dosáhnout, také se zaměřil na problémy, které by nastaly, kdyby se dané cíle nesplnily. (Vágnerová, 2010, s. 146 - 147). Přestože Erikson stanovil osm stadií vývoje lidské osobnosti, já popíši stadium intimity, které je charakteristické pro ranou – neboli– mladou dospělost, které se v této práci věnuji.

Stadium intimity, Erikson, převážně vymezil do období rané dospělosti. Cílem tohoto období života je vytvoření spolehlivých mezilidských vztahů (partnerství, přátelství). Člověk, který si vytvořil pevnou individuální identitu, měl by být schopný vytvořit i hluboký vztah. V této době jedinec získává vyšší i stabilnější identitu, roste otevřenost novým zážitkům a zkušenostem. V této době člověk usiluje i o prosazení ve společnosti. Celkově se tato fáze vymezují snahou získat stabilitu a pevný řád ve svém životě. (Vágnerová, 2010, s.150 - 151).

2.1. Socializace v období mladé dospělosti

Doba na rozhraní adolescence a mladé dospělosti se vyznačuje tzv. sociální bezprizorností a omezením trvalejších sociálních vazeb: volba studia či zaměstnání, změna zaměstnání, bydliště či partnera. Díky vzájemné interakci jedince se světem dochází ke stabilizaci a k přijetí obvyklých rolí. Dochází k socializační proměně a k vyhranění určitého životního stylu, vyplývajícího z hodnot a postojů mladého dospělého.

V době mladé dospělosti má každý jedinec zafixovaný určitý systém norem a hodnot. Kvalita a osobní význam rolí souvisí s prožitou zkušeností, která je nejčastěji zprostředkována rodinou. (Vágnerová, 2000, s. 309-310).

2.2. Identita mladé dospělosti

Základ budoucí identity mladého člověka se vytváří v období adolescence. V době mladé dospělosti se identita obohacuje a stabilizuje. Sebepojetí mladého dospělého se projevuje následovně: vědomí nově nabyté samostatnosti a nezávislosti a pocit svobody, který přináší volbu. Volbu přátel, role či stylu života. Jedinec v této době přemýšlí o vlastní identitě, uvědomuje si své klady či nedokonalosti. Zároveň potřebuje i změnu, která by souvisela s jeho vývojem a identitou. (Vágnerová, 2000, 369-370).

3. Osobní identita

Snad nejdůležitější otázkou člověka je to, kým nebo čím ve skutečnosti je. Pátrání po vlastní identitě se stává čím dál důležitější. Svou identitu hledáme na základě odstupů vůči sobě samotnému či zrcadlením našich vztahů. Na cestě hledání a vytváření sebe sama nalézáme pevné body, se kterými se ztotožňujeme a identifikujeme. (Petrucciová, 2005, s. 24).

Identita v dnešní době neznamena pouze pojmenování, vyjádření totožnosti, stejnosti, ale také vyjádření charakteristik, kterými si osoba nebo společenství „zasluhuje“ nebo „nárokuje“ uznání a úctu jiných, na kterých zakládá svou hrdost, důstojnost i čest. (Bačová, 2008, str. 109).

Dle Baumeistera (1987) a McAdamse (1997) je hledání vlastní jedinečnosti v euroamerické kultuře důležitým faktorem osobní identity. Význam jedince, individuality, osobní svobody i tzv. jedinečnosti byl žádoucí, důležitý k získání vlastního místa ve společnosti. Hledání osobní identity se stalo společenským požadavkem a vyhledávaným fenoménem (Tyrlík, Macek a kol., 2010, s. 44)

Vědomí vlastní identity a představa o okolním světě slouží k získání potřeby orientace, ale i potřeby jistoty. Jestliže se člověk dobře vyzná ve světě, a zná i sám sebe, ví „kdo je“, cítí se bezpečně. Jistota, kterou posbíral nebo získal, ovlivňuje jeho každodenní rozhodování i prožívání. (Vágnerová, 2010, s. 305).

Bačová (2003) říká: „Člověk hledá identitu, aby si potvrdil legitimitu vlastní existence nejen před sebou samým, ale i ve společnosti, ve které žije, podobně usiluje o to, aby jeho existence měla nějakou perspektivu.“ (Dalajka, Macek, 2010, s. 37). Podle Bačové (2003) je osobní identita jedince přesvědčení o svých zručnostech, schopnostech, atraktivitě atd. (Čermák, Hřebíčková, Macek a kol., 2003, s. 202)

3.1. Koncepce identity v pojetí George Herberta Meada

Ve společenských vědách je pojem identita ztotožňován s pojmem Self. George Mead ve své knize *Mind, Self, and Society* zmiňuje vlastnosti, ze kterých se Self skládá. Tyto vlastnosti vznikají v průběhu sociálních interakcí. Součástí koncepce Já je obraz sebe sama, který zahrnuje tzv. reálné ego (představa jedince o tom jaký je) a ideální ego (představa o tom jaký by člověk měl být). Jedinec vnímá sám sebe tak, jak jej podle jeho představ vidí okolí, a v souladu s touto představou se také chová. Mead rozlišuje mezi pojmy: Self , me a I. „Já – I“ zdůrazňuje prožívání akce, „Já – me“ vytváří převzaté role a „já – self“ je syntézou obojího. Jedinec se tak může identifikovat s různými rolemi, ale také se vůči nim distancovat. (Petrucciová, 2005, s. 26).

3.1.1. Vývojové fáze identity

První fáze je tzv. egocentrická. Tato identifikace má potřebu být středem světa a bránit své výsadní postavení. Druhá fáze, decentrace, říká, že v průběhu života člověk přebírá role, díky kterým prochází všemi možnými stupni odlišení. Ve třetí fázi, tzv. fáze autonomie a autenticity se vlastní vidění sebe sama a porozumění ostatním, prohlubuje. Vývoj identity jedince souvisí s neustálým získáváním zkušeností a poznatků. (Petrucciová, 2005, s. 26).

3.2. Teorie Anthona Giddense o sebe-identitě

Giddens (1991) se zabývá teorií identity. Tvrdí, že sebe-identita je utvářena schopností lidí poskytnout vyprávění, které buduje konzistentní biografickou návaznost a soudržnost. Vytváření takového příběhu sebe-identity spojuje zkušenosti z minulosti, přítomnosti i z budoucnosti. Giddens se zajímá především o kulturní a sociální vzorce, které identitu formují. Je to stálost jedince v názorech o sobě samém, která musí být udržována snahou jedince a za druhé budování vlastní sebe-identity, což zahrnuje: mluvení, psaní a různé praktiky stylu života. Touto formou si jedinec může zodpovědět otázky: „Kdo jsem? Kým mám být?“ také „Jak jednat? Co dělat?“.(Szaló, 2003. s. 19-20).

„Sebe-identita osoby se vytváří skrze inkorporaci typifikací vlastní osoby, které si o nás učinili druzí, a skrze inkorporaci sebe-typifikaci založenou na znalosti druhých. Všechny tyto typy identity vytvářejí mozaiku sebepoznání coby individualizované typy. Jinými slovy, mozaika sebe-identity je utvářena diskursivními praktikami, které individualizují obecné typy identity, jež jsou reflexivně aplikovány subjektem na sebe sama.“ (Szaló, 2003, s. 21).

3.3. Psychologické pojetí osobnosti

Osobnost i pojetí osobnosti je bezpodmínečně spojeno s identitou. Proto se v této kapitole budu zabývat teorií osobnosti. Vágnerová říká: „Osobnost charakterizuje určitý způsob prožívání, uvažování a chování a z něho vyplývající vztah s prostředím, resp. Adaptace na toto prostředí. Na osobnosti závisí, jak člověk vnímá sebe i své okolí, jak se cítí, jak uvažuje, jaké cíle si stanoví a jak jedná.“ (Vágnerová, 2010, s. 13). Tato definice, i termín samotný, slouží k zachycení určitých charakteristik vymezujících jedinečnost každého člověka. Psychologie se zabývá podstatou osobnosti, poněvadž díky získaným poznatkům, můžeme porozumět druhým lidem, ale především sami sobě. (Vágnerová, 2010, s. 12-13). „Vymezení bazálních osobnostních charakteristik je důležité nejenom pro posuzování jiných lidí, ale i ve vztahu k sebepojetí, jejich prostřednictvím lze definovat i sebe sama.“ (Vágnerová, 2010, s. 13).

3.3.1. Osobnost v pojetí Carla Gustava Junga

Jung pokládá za nejdůležitější úkol jedince rozvoj a vyjádření vlastní individuality. Člověk je jedinečný ve své výjimečnosti. Dle Junga je základem dynamiky psychická energie, pocházející ze zážitků, které člověk má. Tato zkušenost je využívána k dosažení dvou cílů: zachování života a k rozvoji kulturních a duchovních aktivit. Jung také zmiňuje význam rozvinutí osoby, která je pro člověka důležitá i z hlediska získání vysněné pozice ve společnosti. (Vágnerová, 2010, s. 172).

Nutnost seberozvoje, seberealizace a také naplnění vlastního vnitřního potenciálu považoval Jung, ale i humanisticky zaměřený psychologové, za velmi důležité. Tato konkrétní potřeba motivuje člověka k rozvinutí všech svých předpokladů a touhu stát se tím, čím chce. (Vágnerová, 2010, 287).

3.3.2. Teorie osobnosti Carla Rogerse

Základní kategorií Rogersovy teorie je pojem „já“. Já zahrnuje chápání sebe sama a vztah k druhým lidem, k celému světu. Vyjadřuje také názor na vlastní osobnost, který se utváří během celého života a zároveň hodnotí i sebe sama a okolní svět. Rogers považoval za důležité, aby jeho koncepce jáského systému byla dynamická. Rozlišuje reálné já, které zahrnuje aktuální obraz vlastní osoby. Dále ideální já, pro které jsou charakteristické vlastnosti, které člověk nemá, ale chtěl by mít. Rozdíl může ovlivnit život člověka, především jeho sebe prezentaci, sebeúctu a pocit osobní pohody. Rozdíl mezi reálným a ideálním já spočívá v tom, jak se člověk vidí a jakým by chtěl být, tento rozdíl může být jakkoli velký, záleží na individualitě každého jedince. Odráží se v něm míra spokojenosti, která zahrnuje zklamání a nespokojenost se sebou samým. Dále rozlišuje tzv. pravé já – na základě pravého já, by člověk měl přijmout veškeré své vlastnosti, ať už to jsou vlastnosti, které se mu líbí, nelíbí či které nechce přijat. Jedině tak může dosáhnout duševní pohody. (Vágnerová, 2010, s. 313-315).

3.3.2.1. Potřeba rozvoje vlastní osobnosti v pojetí Carla Rogerse

V rámci humanistické psychologie Carla Rogerse je nejdůležitější potřebou seberealizace. S úsilím o seberealizaci jsou spojeny i emoce, které by člověk měl přijmout jako známku toho, kým je. Emoce nás činí tím, kým jsme, i když se nám jejich projevy mnohdy nelíbí. Podmínkou seberealizace je dosažení psychické rovnováhy, která se odvíjí od potřeb nižší hierarchické úrovně. Konkrétně se jedná o potřebu akceptace a dobrého hodnocení jinými lidmi a potřeba přijetí sama sebe. (Vágnerová, 2010, s. 273). Vážít si sebe sama je podmínkou pro dosažení cílů, které si člověk stanoví. „Touha po seberealizaci souvisí s potřebou vymezení vlastní identity, což je sice primárně záležitostí dospívání, ale toto téma má určitý význam i v dalších fázích života, především ve středním věku.“ (Vágnerová, 2010, s. 287)

3.3.3. Formování identity v pojetí Roye Baumeistera

Psycholog Roy Baumeister (1987) popisuje proměny v sebedefinicích, které vedou k formování identity. Jeho teorie spočívá ve čtyřech variantách procesu sebedefinování: připsaná identita, jednoduše dosažená identita, sebedefinování podle úrovně a dobrovolné volbě.

Připsaná identita je založená na specifickém označení. Jedinec se na ní nutně nepodílí, je stabilní a neměnná (rodová příslušnost, rodinný původ).

Jednoduše dosaženou identitu člověk získá pomocí určité události nebo určitého výkonu, který pro sebedefinování jedince byl velmi důležitý a trvalý (muž, žena). Důležitá je v tomto případě stabilita a neměnnost sebedefinování.

Pro sebedefinování podle určité úrovně kritéria je důležitá stabilita, avšak v čase se může kontinuálně proměňovat. Sebedefinování podle dosaženého bohatství či profesního úspěchu. Na této identitě se jedinec aktivně podílí.

Pro čtvrtý typ sebedefinování je podmínkou dobrovolná volba. Důraz je kladen na svobodu jednotlivce při formování jeho identity, může si vybrat z několika alternativ. V této fázi jde o rozhodnutí, které je obtížné změnit, standardy, které je nelehké opustit (církev). Ačkoliv rozhodnutí nemusí být konečné, či neměnitelné, změna by

pro jedince mohla být sankcionována. Morální hodnoty se odvíjejí od stability rozhodnutí.

Dále vysvětluje identitu založenou na požadované volbě. Zde nejsou jasná kritéria pro rozhodnutí, žádná varianta není špatná ani správná. Společenské standardy nejsou jednoznačné. Důraz je kladen na rozhodnutí, ke kterému by mělo dojít za určitých okolností a v určitém čase. I toto rozhodnutí se dá změnit. (Tyrlík, Macek, 2010, s. 72-74).

3.4. Sebepojetí

Při formování sebepojetí je pozornost věnována výzkumu obecných principů a faktorů utváření sebepojetí, také definování vlastního Já, a v neposlední řadě i vytváření vlastní identity. (Blatný, 2010, s. 108).

Blatný definuje sebepojetí takto: „Sebepojetí je souhrn představ a hodnotících soudů, které člověk o sobě chová.“ (Blatný, 2010, s. 107).

3.4.1. Teorie „Já“ v pojetí Williama Jamese

James, jako první rozlišil dva aspekty Já: Já jako subjektu duševní činnosti, agens duševního života, poznávajícího Já a Já jako objektu duševní činnosti, obrazu tohoto činného Já, poznávaného a poznaného Já. Pojem poznávajícího Já pro Jamese představoval zvláštní typ vědomí sebe, zakotvený v uvědomování si své osobní historie (časové kontinuity) a zážitku vlastní jedinečnosti, vyjádřeném ve vnímání sebe jako osoby odlišné od druhých. Dále James definoval i složky samotného Já: materiální, sociální a duchovní Já. Podle Jamese, materiální Já zahrnuje představu vlastního těla (tedy tělesné Já) i hmotné vlastnictví, které člověk může označit za své. Sociální Já je založeno na zpětné vazbě od druhých osob a obsahuje charakteristiky viděné či poznané ostatními jedinci. Podle Jamese má každý člověk tolik sociálních Já, s kolika lidmi se zná. Duchovní Já je definováno jako vnitřní či niterné Já, zahrnuje osobní charakteristiku, dispozice, hodnoty či morální soudy. (Blatný, 2010, s. 109-110)

4. Sociální identita

Sociální identita vzniká na základě představy jedince o tom, kam patří, ke komu patří a jak je pro něj důležité společenství, k němuž náleží. Jak Vágnerová (2010) je toho názoru, že lidé z různého sociokulturního prostředí se vymezují jinak a kladou důraz na jiné atributy. V různých kulturách se lidé definují jako členové skupiny, někdy podřizují svoje osobní cíle cílům skupinovým a vykazují silnou emoční vazbu na skupinu. Skupina člověku poskytuje pocit, že někam patří, poskytuje mu určitou identitu. Na základě sounáležitosti k určité skupině se jedinec může identifikovat jako člen dané skupiny, může být osobou, která někam patří. „Sociální identita naplňuje potřebu vyjádřit svou podobnost a spojení s jinými lidmi.“ (Vágnerová, 2010, s. 303). Sociální skupina má vliv na socializaci a rozvoj jedince, poněvadž je nástrojem sociální kontroly. (Hrdá, Šíp a kol., 2011, s. 76).

Ve svém pojetí identity Baumeister (1997) zmiňuje, že identita je pro člověka důležitá, jelikož sám sebe reprezentuje ve společnosti. Společnost, která obklopuje jedince, určuje, na základě jeho identity, určitou hodnotu, označuje ho přes jeho identitu jako viditelného, unikátního nebo korektního člena společnosti i určité komunity, jeho chování vztahuje k jeho identitě a také ho podle tohoto atributu hodnotí a do určité míry reguluje. Côté (1966) konstatuje: „Identita je v naší kultuře pro jedince jeho kapitálem, který zhodnocuje nebo devaluje.“ (Tyrlík, Macek, 2010, s. 71).

Člověk při svém formování sociální identity potřebuje skupinu, se kterou by se mohl ztotožňovat, nebo naopak vůči které se může distancovat. Vědomí své vlastní identity je svázáno s její prezentací ve společnosti, s uznáním i přijetím této konkrétní skupiny. K pochopení své identity potřebuje jinou skupinu se společnými i odlišnými znaky. „Být si vědom „my jsme...“ předpokládá být si vědom „oni jsou...“.“ (Petrucciová, 2005, s. 35)

Cervone (2008) uvádí, že lidé jsou v neustálé interakci s jinými lidmi, které je vědomě či nevědomě ovlivňují. Díky neustálým sociálním interakcím postupně získávají informace nejen o sobě, ale také o pravidlech, či řádu světa, toho, jak svět funguje. Taková interakce je důležitá pro každého jedince. Nikdo není jen pasivní příjemce sociálních interakcí, každý člověk je také i aktivním činitelem, proto je velmi důležité,

jak člověk se zkušenostmi či pravidly naloží). „Individuálně“ specifický charakter sociální zkušenosti se projeví jak v diferencovaném rozvoji různých osobnostních vlastností, tak v hodnotách, názorech a postojích, a nakonec i na úrovni sociálního fungování.“ (Vágnerová, 2010, s. 242). Názory a postoje k jiným lidem se vytvářejí na základě různých zkušeností, v interakci s různými osobnostními vlastnostmi, které mají, do značné míry, vliv na utváření postojů vůči sobě samému, ale i vůči okolí. Důležité je, jak člověk své okolí vnímá, jak mu rozumí a jak si vysvětluje projevy jiných lidí (Vágnerová, 2010, s. 242-243).

James (1890) uvádí, že konflikt mezi různými Já může souviset s neslučitelností sociálních rolí, které by si člověk chtěl v dospělosti osvojit. V takovém případě hovoříme o termínu „možného Já“. Řešením dle Jamese je aktivita člověka a nutnost volby ve vlastní osobní vývoj. (Blatný, 2010, s. 110)

Coley (1902) ve své teorii sociální identity uvádí, že lidé okolo nás jsou naším zrcadlem, ve kterém spatřujeme sami sebe. Představujeme si, jak nás nejspíše vidí, co si o nás myslí atd. Čím více osoby, se kterými jsme v kontaktu, poznáváme, přátelíme se s nimi a budujeme sociální vztahy, tím více jsou pro nás jejich názory důležitější, ovlivňují naše představy, myšlenky, prožívání i jednání nás samotných. (Macek, Tyrlík, 2010, s. 8)

4.1. Sebeodcizení

Je zcela přirozené chtít uznání nebo respekt. Díky přizpůsobení se člověku dostává uznání. Jestliže se jedinec přizpůsobuje příliš, nezáleží mu na vlastní autentičnosti, neustále se snaží pouze o uznání druhých, přestože cítí, že se vzdaluje sám sobě. „Čím více ztrácíme cit pro naši identitu, tím více se musíme přizpůsobovat druhým.“ (Kastová, 2012, s. 91). Lidé se obávají neuznání a izolace od společnosti. Mnohdy si neuvědomují, že vlastní sebeuvědomění jim nedá okolí, ani přehnané přizpůsobení se. Pokud člověk neví, kdo je nebo čím je, druzí lidé to také nevědí. Druzí lidé mohou jedinci pouze identitu předepsat, nikoliv rozpoznat. Lidé, kteří se jen přizpůsobují, nechávají ostatní lidi, aby jim jejich identitu předepsali, se ztrácejí sami sobě, zapomněli, že mají „já“, které je schopno něco iniciovat, že existuje něco jako centrum v nich, ze kterého lze život aktivně utvářet. (Kastová, 2012, s. 91-92).

4.2. Sociální status a role

Status jedince je sociálně definovaný aspekt, který určuje sociální vztahy a nese s sebou určitá práva a povinnosti vzhledem k ostatním. Každá osoba má mnoho různých statusů (strýc, zubař, přítel...). Každá sociální osoba se skládá ze součtu těchto statusů a je jimi také definovaná. Konkrétní sociální status určuje způsob jednání i směr daného člověka. S každým statusem se pojí i určité sociální očekávání. Statusy dělíme na připsané a získané.

Připsaných statusů se nelze zbavit (desetiletý chlapec se nemůže rozhodnout, že nebude žákem ZŠ, dítětem či synem). Naopak získané statusy člověk získává v průběhu života. V dnešní společnosti se za získaný status považuje profese, vzdělání aj. (Eriksen, 2008, s. 68-69).

Sociální role představuje očekávaný způsob chování vázaný na jistý sociální status. Plnění sociálních rolí do jisté míry souvisí s nadindividuálně platnými sociálními normami a podléhá určité kontrole. Vykonávání i hraní sociálních rolí je důsledkem procesu socializace jedince a je jedním z projevů jeho sociálního života, tvoří důležitou část jeho sociální existence.

Role se dělí na konvergentní a divergentní. Konvergentní tj. vyhovující role spočívá v situaci, kdy se jedinec s rolí identifikuje, anebo ji v rámci své osobnosti dotvoří, případně částečně přetvoří – individuálně ji modifikuje. Divergentní – nevyhovující roli – jedinec buď přijímá nebo ne. (Reichel, 2007, s. 87, 90)

4.3. Koncept persony a stínu v pojetí Carla Gustava Junga

Pojem „persona“ se odvozuje od označení masky v řeckém divadle, znázorňuje určitou mytickou postavu – personu. Herec se identifikoval se svou postavou, kterou hrál v takové míře, že dané roli podlehl. „Jestliže si nasadíme naši „masku“, ztotožňujeme se s naší představou o tom, jak bychom se v dané situaci nejlépe prezentovali, jak si myslíme, že bychom měli nejlépe ohlas.“ (Kastová, 2012, s. 81). Způsob, jakým se prezentujeme, nám může vyhovovat, ovšem můžeme mít i pocit, že role, kterou hrajeme, je falešná. Můžeme tušit, že nám daná role neseď. „Persona

je kompromisem mezi naším jáským ideálem a našimi představami o tom, co od nás očekávají lidé v našem okolí.“ (Kastová, 2012, s. 81). Persona je to, co světu chceme ukázat: způsob prezentace naší osobnosti v konkrétních sociálních situacích. Usilujeme o přijetí, příslušnosti, ale i vymezení vůči ostatním. Persona řídí naše vztahy k vnějšímu světu, ukazuje to, co bychom chtěli druhým lidem ukázat a proč by nás měli respektovat a uznávat. Proto se soustředujeme pouze na určitý aspekt naší identity. S každým rozhodnutím, jak sám sebe prezentovat, požadujeme jediné – být přijati společností a lidmi okolo nás. Většinou zaujíme takový postoj osoby, o kterém si myslíme, že nám zaručí největší přijetí a uznání. Persona je přizpůsobena nárokům společnosti. Symbolickým znázorněním osoby je oděv, účes, auta aj. Se světem se setkáváme prostřednictvím osoby: Tím, jak bychom chtěli být vnímáni. Je důležité zmínit i fakt, že způsob jakým chceme určité věci skrýt, odhalujeme i vlastní stín. Ukazujeme nejen to, co chceme, ale i to, co jsme nechtěli, tedy tzv. stín.

Kvůli pocitu a snaze být nejlepší, vytěsňujeme charakteristické vlastnosti, se kterými nejsme spokojeni. Z toho vzniká „stín“, ty aspekty naší osobnosti, které na sobě nepřijímáme a které odmítáme. Ovšem, i přesto, že tyto vlastnosti nepřijímáme, přesto patří do naší osobnosti a ukazují se tehdy, kdy bychom je nejraději vytěsnili úplně.

Jako stín označujeme rysy osobnosti, které momentálně nedokážeme akceptovat. Pokud nastane situace, kdy naše chování či jednání odpovídá stínu, je nám to silně nepříjemné. Proto lidé tíhnou k lidem, na kterých vnímáme podobný či stejný stín. Naopak na druhých lidem nám tento stín připadá zajímavý. Je důležité si uvědomit, že stínu se nedá uniknout. Každý postoj osoby vytváří i nové stínové aspekty. Ve stínu leží důležité podíly osobnosti, je proto důležité stín akceptovat. (Kastová, 2012, s. 81-86).

„Pro personu a vlastní identitu je příznivé, když se člověk poměřuje ve svých vlastních vnitřních nárocích a zabývá se také tím, co říkají ostatní. Také stín však určuje, co sebepečetí potvrzuje nebo co podněcuje jeho revizi“ (Kastová, 2012, s. 84).

5. Etnická identita

Naše uvědomění si sebe sama, tedy Self, je bezpodmínečně svázáno s vědomím, že patřím do určité sociální či kulturní skupiny (etnické, genderové aj.). „Definovat „já jsem...“ znamená být si vědom „my jsme...“ a být akceptovaným těmito „my“. Jako součást kulturní identity jde obvykle o ztotožnění se s určitým etnikem nebo národem.“ (Petrucciiová, 2005, s. 27).

Etnická příslušnost značí sounáležitost jedince s etnickým společenství na základě objektivních i subjektivních komponentů jeho etnicity. Etnicita je v Sociologickém slovníku (1996) definovaná jako: „Vzájemně provázaný systém kulturních (materiálních a duchovních), rasových, jazykových a teritoriálních faktorů, historických osudů a představ o společném původu, působících v interakci a formujících etnické vědomí člověka a jeho etnickou identitu.“ (Průcha, 2001, s. 18).

Pro definování „my jsme“ je nezbytné definovat i „oni jsou...“. Proto hledáme společné, ale i specifické identifikační znaky, díky kterým si uvědomujeme naši jinakost. Jinakost tedy potřebujeme pro uvědomění si „našeho“ a mého“. (Petrucciiová, 2005, s. 35).

Bačová (2003) tvrdí: „Identita osoby není žádná entita, žádná přirozená věc, kterou by bylo možné jednorázově nebo definitivně nabýt anebo odhalit jako své pravé "já", které osoba vlastní. Souhrnně je lidská bytost nejen otevřená, ale i tvořená textem své kultury.“ (Čermák, Hřebíčková, Macek a kol., 2003, s. 208).

Bačová dále (2003) definuje i etnickou identitu jako: „Sebedefinování a definování osoby jako člena etnických společenství. Jinými slovy, etnická identita označuje prožívání členství a loajality ke skupině, ke které podle svého úsudku a úsudku jiných, osoba patří svým původem.“ (Čermák, Hřebíčková, Macek a kol., 2003, s. 233-234).

Weinreich (1991) je toho názoru, že obsah etnické identity osoby vyjadřuje personální konstrukty: hodnocení, přesvědčení, postoje, stereotypy a neformální každodenní „osobní ideologie“, díky kterým člověk interpretuje svou etnickou identitu.

Etnická identita je sociální konstrukcí člověka, která vychází z představy sociální diferenciacce lidstva. Má pozitivní význam při získávání pocitu jistoty, bezpečí a

ochrany. Velmi důležitý je fakt, že etnická identita nemá nic společného s charakterovými vlastnostmi, inteligenci či praktické zručnosti, proto je zcela zbytečné vyvyšovat vlastní etnické společenství nad ostatními. (Lokšová, Lokša, Akimjak, 2006, str. 55, 64-65)

Identita každého etnického společenství závisí na kolektivní paměti, sdílených autostereotypů, heterostereotypů a různých etnických mýtů a také charakteristickými znaky: jazyk, náboženství, vztah k historickému území. „Kolektivní paměť zahrnuje rozsáhlý korpus představ nacházejících se na pomezí mezi realitou a fikcí, který pojímá národní historii (ethnohistorii) jako základní podmínku samotné existence konkrétní etnické skupiny, zároveň jí dodává určitý „morální imperativ“ prostřednictvím traumatických událostí, využívaných jako instrument mobilizace minulosti ku prospěchu přítomnosti a budoucnosti.“ (Košťálová, 2012, s. 137)

Šatava správně konstatuje, že hluboce pocíťovaná etnická identita se může stát zdrojem osobní radosti i společenského obohacení. (Šatava, 2009, s. 30).

5.1. Etnicita

Etnicita je do jisté míry příbuzná (nebo pojem příbuzný termínu) termínu „identita“ – představuje percepci vlastní etnické identity, je také způsobem sebe prezentace a etnické sebeklasifikace. Naše příslušnost k etnické skupině je definována vždy s ohledem na Druhé, je determinována několika faktory, které jsou stejné pro všechny členy komunity: jazyk, kolektivní paměť, území a náboženství. Přestože jsou tyto předměty k určení etnicity, či etnické identity, významné, nejsou nezbytným předpokladem

Capotorti (1979) vymezil etnickou/národnostní menšinu, jako skupinu početně slabší než zbytek obyvatelstva státu, příslušníci etnické/národnostní skupiny mají etnické, náboženské, nebo jazykové rysy, kterými se odlišují od zbytku obyvatelstva dané země. Zároveň je pro ně důležité uchování své kultury, tradic či jazyka. (Šatava, 2009, s. 32).

Etnicita se promítá do interakce s jinakostí. Eriksen, (2008), popisuje případy, kdy se různé kultury dostanou do vzájemného kontaktu. (Košťálová, 2012, s. 28-29).

Sebeuvědomění etnicity se dle Bartha (1964) formuje na základě vztahů mezi „majoritou“ a „minoritou“ a vystupují ve třech základních typových formách: separativní, diferencované a politické.

Etnicita separativní je založena na předpokladu, že se etnická skupina od ostatních skupin rozdělí. „Hranice“, které si skupiny určí, nejsou definitivní a mohou se měnit na základě aktuálních ekonomických a sociokulturních kontextů. Dle Bartha je důležité, abychom nezapomněli na etnickou „hranici“, která skupinu definuje. Hranice, o kterých Barth mluví, jsou především sociokulturní, v některých případech mohou být i teritoriální. „Jestliže si tedy skupina uvědomuje svoji jedinečnost, musí mít její členové k dispozici určitá kritéria, na jejichž základě si své členství ve skupině uvědomují a svou příslušnost ke skupině manifestují. Etnické identity vytvářejí hranice mezi „svými“ (příslušníky vlastní etnické skupiny) a „cizími“ (příslušníky ostatních etnických skupin).“ (Tomandl, 2010, str. 32)

Pokud si představíme pomyslnou etnickou pyramidu, mohli bychom říci, že dominantní etnicita se nachází na vrcholku této pyramidy. Má politickou moc, kontroluje ekonomické vlivy a rozhoduje o základních věcech, které působí na život této společnosti. Jazyk, tradice, zvyky, obyčeje a normy jsou považované za určující a závazné pro všechny členy skupiny. Dominantní skupina využívá svého postavení i k podpoře akulturačních procesů menšin.

Politická etnicita je důležitá, jak pro pluralistické národní státy (Indie, Rusko, USA, Kanada aj), tak pro prosazování partikulárních zájmů. Politická etnicita slouží jako nástroj k prosazování skupinových zájmů společnosti. (Tomandl, 2010, str. 331-34)

Poláková (2002) upozorňuje na klíčové rozdíly ve vnímání Romů: Přestože Romové představují heterogenní společnost složenou z mnoha skupin, společnost je nejčastěji vnímá jako jednotnou etnickou komunitu se společnými znaky. Romové, jsou rozdílní, ať už se jedná o kulturu, vzdělání či postoje. (Poláková, 2006, str. 158).

5.1.1. Rychlý exkurz do historie Romů

Romové žili na indickém subkontinentu, z Indie odešli v 10. století a od 13. století zaznamenáváme jejich výskyt v Evropě. V Evropě byli Romové nejdříve vítáni, byli přijímáni na šlechtických i panovnických dvorech, dostávali průvodní a doporučující

listy. Byli zajímaví svou znalostí vzdálených zemí, hudbou a nové technologie ve zpracování kovů. Byli vyhlášenými veterináři a léčiteli, k romským ženám si lidé chodili pro radu či poznání budoucnosti. Ovšem, jako všechno cizí, se i kultura a zvyklosti Romů, staly hlavním podmětem pro pronásledování Romů. Církev je vinila z čarodějnictví a světská moc je obviňovala ze špionáže, loupežnictví a jiných zločinů.

Pronásledování a útlak Romů se táhne celými dějinami pobytu Romů v Evropě. Celý proces útlaku a nevráživosti vyústil v období 2. světové války, kdy byla velká část západoevropských Romů deportována do koncentračních táborů, pro východoevropské Romy byl podobný plán připravován. Ovšem ani po roce 1945 se situace Romů podstatně nezměnila. Na východě a na západě Evropy se stali objektem nedobrovolné asimilace a manipulace.

Změna nastala až v devadesátých letech 20. století, kdy byli Romům přiznány politická práva. Byli uznáni jako národnostní menšina. „Romové se stávají subjektem vlastních dějin.“ (Sekyt, 2001, s. 119-20).

5.1.2. Romové v českých zemích

Většina dnes žijících Romů přišla do České republiky ze Slovenska v letech 1945-1993. Z českých a moravských Romů zůstalo po druhé světové válce asi 600 osob.

První vlna Romů přišla na základě vlastního rozhodnutí po skončení války. Mladí muži se postarali o bydlení a práci, poté se vrátili zpět na Slovensko pro svou rodinu a s celou rodinou se přistěhovali do Čech, většinou do pohraničních oblastí. Tito Romové si zachovali své tradice a většinou i jazyk. Jsou považováni za starousedlíky, kteří s ostatními nemají žádné vážnější problémy.

Druhá vlna přišla v padesátých a šedesátých letech 20. století při organizovaných nábořech na stavby a do těžkého průmyslu. Předpokládalo se, že po získání zkušeností a peněz, se vrátí opět na Slovensko. Nakonec se rozhodli zůstat, založit si v Čechách rodiny. Vzhledem k tomu, že se na jednom místě ocitli Romové z mnoha osad, s různou kulturou a různými nepsanými zákony, a většinou jen mladí lidé, kteří si tyto tradice a nepsané zákony dostatečně neosvojili, dnes v mnoha

případech neznají vlastní kultur dokonale, často pozapomněli i na svůj jazyk. Většinou se snažili o dobrovolnou asimilaci, která by jim zaručovala přijetí společnosti. Neasimilovali se natolik, aby je společnost vnímala bez rozdílů.

Třetí vlna byla stěhována po roce 1965, kdy se v říjnu 1965 vláda rozhodla, že zničí cikánské osady. Z kulturního šoku, který prodělali při radikální změně prostředí, bydlení i práce, se mnozí dosud nevyrovnali. Díky této nucené asimilaci z velké části ztrácejí své tradice, kulturu i jazyk. Převážně tato skupina má dnes největší sociální problémy. (Sekyt, str. 120-121).

5.1.3. Romský jazyk

Esser (1996) uvádí, že hlavním znakem etnického uvědomění, převážně v evropském kontextu, je nejčastěji jazyk, který je mimo jiné považován i za „kulturní kapitál“ etnika. (Šatava, 2009, s. 37).

Cooley (1902) zmiňuje, že jazyk slouží k záměrné, nebo i bezděčné komunikaci svých představ, myšlenek a pocitů. Jazyk je ovšem i předmětem, který ovlivňuje myšlenkové procesy v mysli, včetně těch, které považujeme za relevantní vlastnímu já. (Macek, Tyrlik, 2010, s. 8). „Jazyk se stal neodmyslitelnou součástí naší identity, odleskem i nástrojem konstrukce sociálně kulturní reality.“ (Hrdá, Šíp a kol., 2011, s. 27).

Významnou etnickou specifikou u Romů je jejich jazyk (romaňi čhib), který je v České republice užíván v několika dialektech, odpovídající rozdílností jejich vnitřnímu subetnickému členění Romů: skupiny slovenské, maďarské, české a moravské, německé – Sinty a olašské Romy.

Romský jazyk je stále aktivní. Slouží ke komunikaci v rámci Evropy mezi Romy, Sinty i olašskými Romy. Má mnoho dialektů, v závislosti na dané zemi a příslušnosti ke skupině, ke které Romové náleží.

V posledních letech dochází ke snaze o oživení znalosti romštiny ze strany samotných Romů, je to převážně vzdělanější generace. Díky snaze o oživení romštiny vznikly romské učebnice, slovník i samotný obor romistika. (Davidová, 2001, s. 22-23).

Akceptovat důležitost a hodnotu vlastního, romského, jazyka patří k sebeuvědomění si své etnické identity. Jazyk je v každé společnosti identifikačním faktorem. (Poláková, 2006, str. 158).

K otázce důležitosti o zachování romského jazyka se Gabal (1999) vyjadřuje takto: „Mimořádně vážnou otázkou je stav romštiny, a to jak z hlediska jejího rozšíření a dynamiky, tak z hlediska zvládnutí jazyka samotnými Romy. Romština je zajisté funkcí lexikální potřeby a používání v romských komunitách, je odrazem jejich situace a postavení ve společnosti. Posilování prvků vlastní kulturní identity je však nesporně spjato s podporou romštiny jako jazyka (učebnice, texty, literatura) i jako komunikačního a vyjadřovacího prostředku dětí.“ (Gabal, 1999, str. 87)

5.1.3.1. Etnolingvistická teorie identity

Giles a jeho kolegové (1977) považují jazyk za důležité kritérium vzájemné diferenciaci, díky kterému se různé skupiny navzájem srovnávají. Ve snaze o pozitivní sociální identitu, také pro zvýšení svého sebevědomí, se členové etnolingvistických skupin mohu snažit o členství v dominantnější skupině. Používat jazyk dominantní skupiny, kulturně i jazykově se asimilovat. Zároveň upozorňují na zánik skupiny, jestliže by tuto metodu použilo mnoho členů skupiny. Důvodem by byla ztráta jazykové základny.

Proto Giles a kol. (1977) sestavili seznam faktorů skupinové etnolingvistické vitality. Skupinová vitalita je schopnost skupiny přežít mezi více skupinami. Seznam obsahuje tři skupiny faktorů: 1. statusové (ekonomická, politická i lingvistická prestiž), 2. demografická síla (koncentrace, imigrace aj.), 3. institucionální podpora a faktory kontroly (reprezentace skupinového jazyka v médiích, vládní instituce, vzdělávání aj.). Zabývali se i souvislostí mezi příslušností ke skupině, identitou a jazykem. H. Giles a P. Johnson (1987) přidali další faktory: vnímané skupinové hranice a vícenásobná skupinová členství. Vnímání meziskupinových hranic jako pevných a nepropustných vede k etnolingvistické identifikaci. Přežití etnolingvistické minority závisí na tom, jaký postoj a názor mají lidé na danou minoritu. Tato teorie vysvětluje dynamiku vztahu mezi jazykem a sociální identifikací a identitou. (Bačová, 2008, str. 119).

5.1.4. Vybrané tradice a kultura Romů

Tradice Romů, kterými se v této práci budeme zabývat jsou vybrány na základě provedeného kvalitativního výzkumu, který dokázal, že tradice, které zde popisují jsou u narátorů nejdůležitější a nejvíce zmiňované. Jedná se o těhotenství, křtiny, smrt a pohřeb.

Tradiční romské zvyky, stejně jako jazyk, podléhaly mnoha vlivům, proměňovaly se v závislosti na území, kterým Romové procházeli. U různých romských skupin se zachovaly v odlišné podobě. Zvyky slovenských Romů ovlivnilo místo, kde žili 400 let, konkrétně se jedná o prostředí východoslovenského venkova. (Hájková, 2001, str. 128).

5.1.4.1. Těhotenství

Těhotenství a narození dítěte je velmi významným obdobím nejen ženy, ale i celé komunity Romů. Těhotná žena má několik zásad a pravidel, kterými se musí během těhotenství řídit. Těhotná žena se nesmí podívat na žádného „odpudivého tvora“, jako je žába, had, slimák či exotická zvířata, postižené lidi či zesnulé bytosti. Romové věří, že by novorozenec měl jejich podobu nebo jejich postižení. Zdravý vývoj dítěte by mohla ohrozit i návštěva hřbitova, proto je hřbitov pro těhotné ženy zakázán. Romové věří, že neuposlechnutí těchto nepsaných zákonů by mohli ohrozit život dítěte.

Řada zvyků souvisí i se stravováním těhotné ženy. Omezit by měly i příjem masa a mléka, aby dítě nebylo nemocné. Dále by se těhotná žena neměla leknout, hrozil by potrat či předčasný porod. Pokud se tak stane, neměla by se dotknout svého těla, jinak by dítě mělo červenou skvrnu. V období těhotenství žena nesmí nosit náhrdelníky ani pásek, jinak by dítě mělo kolem krku omotanou pupeční šňůru. (Hájková, 2001, str. 128-129).

5.1.4.2. Křtiny

Do poloviny těhotenství by rodiče měli rozhodnout, koho si vyberou za kmotra a poté ho oficiálně o tuto úlohu požádat.

Bylo zvykem, že před odchodem ke křestnímu obřadu kmotra podvázala děťátku košilkou šňůrkou a do vzniklého uzlíku nasypala špetku soli, dnes už tento zvyk není příliš častý. Naopak, dnes se do peřinky vloží peníze. Dále by kmotra měla děvčátku koupit nějaký dárek. Povinností kmotra je obstarat pohoštění.

Dnes se romské děti křtí, jelikož většina Romů věří v existenci nástrah a nebezpečí, které nepokřtěné dítě ohrožují. (Hájková, 2001, str. 131).

5.1.4.3. Smrt a pohřeb

Smrt i pohřeb tvoří důležitou součást života Romů. Víra v duchy mrtvých je dodnes velice silná, proto Romové věnují velkou pozornost pohřebnímu rituálu. Celý rituál je zaměřen na udržení dobrého vztahu se zemřelými. Romové věří, že pokud udělají v rituálu chyby, tak se duch zemřelého vrátí a bude je strašit. Duše hodných duchů chodí své příbuzné varovat, zlí se mstí (přivolání nemoci).

Pokud někdo z příbuzných nemocného uvidí padat hvězdy, pravděpodobně zemře, sen o zubech má stejný význam.

Důležitou součástí jsou i rituály související se smrtí příbuzného. Ihned po smrti příbuzného se zakrývají zrcadla látkou, nebo se musí svěsit. V nezakrytém zrcadle by mohli spatřit neživé příbuzné shromážděné okolo postele mrtvého.

Oči se mrtvému zatlačí mincemi, aby si s sebou nikoho nevzal. Dále je ve svátečním oblečení uložen do rakve. Prsteny, hodinky, náušnice a další osobní předměty se mrtvému ponechají. Do rakve se přidává placatka alkoholu, cigarety či fajfky a v neposlední řadě i peníze, jelikož je možné, že je budou po mrtvém na onom světě požadovat.

Romové po smrti příbuzného drží tři dny stráž. Vypravují si romské pohádky a příběhy, dávají si hádanky, vzpomínají na mrtvého. (Hájková, 2001, str.131-135).

6. Romové a identita

Vlado Oláh krásně popsal kulturní bohatství Romů, které by se mělo za každou cenu zachovat. Také si uvědomuje, jak důležité je, zachovat vědomí romské identity, protože ztráta etnické identity by znamenala zánik romského národa. Proto si dovolím citovat jeho vlastní slova:

„Romský národ je národem mnohými jinými národy nenáviděný, opovrhovaný a odmítaný. Ale i opěvovaný a milovaný. Naše kultura sahá daleko do doby, kdy v dávné Indii kvetla světoznámá a dosud tajemná kultura měst Mohendžodaro (4000 let před Kristem) a Harrapa (2400 let před Kristem). V těchto městech byla známa kanalizace, vodovodní potrubí, byly tam již městské lázně, upravené cesty. A také tito lidé znali i právní dětskou hračku.

My Romové jsme žili v místech, kde v pozdější době vyrobili Ašokův sloup vytvořený z dosud nepoznaného materiálu. Indický národ má vysokou kulturu a duchovně je na vši. V našich genech je pokoj, láska ke všem lidem. Romský národ nikdy nevyvolával války. Žil a chce žít stále v míru. Zvyky, tradice a nepsané zákony nás zachránily od asimilace. Díky tomu ještě po tolika letech po odchodu z Indie jsme tu. Jsme rozptýlení mezi národy světa a máme co národům dát. Jako je láska k dětem, láska k starým lidem, láska k přírodě a láska k zemi, ve které žijeme. Chceme se s národy, kde žijeme, dorozumět. Chceme s nimi žít v toleranci a pokoji, jak přikazuje Bůh.“(Oláh, 2006, str. 113)

Romové jsou jako skupina stále více diferencováni, jak ve vnějším způsobu života, tak ve společenských a rodinných vztazích hodnotové orientace a v postoji k ostatnímu, neromskému obyvatelstvu. V důsledku postoje majority k Romům, její snahy asimilovat Romy, nerespektování Romů, jako takových, přestali mnozí romští rodiče středních a mladších generací se svými dětmi mluvit romsky a snažili se je

vychovat jako „gadže“, aby neměly problémy ve svém dalším životě, a mohly žít ve společnosti majority bez předsudků či negativních postojů některých lidí. Důsledkem toho je deformovaný tradiční hodnotový systém či jeho ztráta, skutečnost, že se někteří Romové začali za svůj původ stydět, svědčí o tom, jaké podmínky a možnosti Romové mají. S jakými postoji druhých se museli setkat. (Davidová, 2001, s. 11)

Jak správně Sutherland poznamenala: „ Romové usilují o to, aby jejich kultura přežila, každý z nich posiluje celou skupinu a v ideálním případě je každý z nich pro ostatní otevřenou knihou.“ (Sutherlandová, 2014, s. 47).

Vztah k vlastní etnické identitě je v současné době u Romů velmi rozdílný. Za etnickou (romskou) identitu se považuje souhrn romských tradic, které lidé dodržují a mají specifické místo v jejich životech, také používání rodného romského jazyka, neméně důležitou je i solidarita s ostatními, převážně s příbuznými a úcta ke starším lidem, tedy úctou k druhému člověku.

Vztah k vlastní etnické či národnostní identitě je dnes u Romů velmi různý, diferencovaný podle jednotlivých skupin a komunit. Romové nejsou, a nikdy nebyli, homogenní národ.

Romská etnická identita není v žádném případě pouze sociální konstrukcí, je to složitý proces, který je determinován řadou faktorů – pocit bezpráví a nerovnoprávnosti, kterého se v mnoha případech majoritní společnost v některých směrech dopouští (nezaměstnanost, bydlení aj).

„Romství je vlastnost nositele romské kultury v tom nejširším slova smyslu.“ (Davidová, 2006, s. 120). Členové romské komunity pociťují svou identitu významněji, jestliže žijí v komunitě, kde je kultura, zvyky i jazyk v každodenní interakci mezi členy skupiny. Romská identita se vyznačuje silnou vnitřní spoluprací a navenek se projevuje solidarita, kterou si všímá i majorita. Romové od majoritní společnosti požadují pouze respekt. Podle Davidové je nutné, aby se Romové postavili „na vlastní nohy“ a našli místo ve společnosti, ve které žijí už několik generací, jako etnická skupina či menšinová národnost. Jedině tak získají zdravou sebedůvěru ve své romství. (Davidová, 2001, s. 116-120).

6.1. Význam etnické identity Romů v pojetí Iana Hancocka

Hancock uvádí, že situace Romů se v průběhu dějin víceméně nezměnila. Romové jsou stále terčem rasismu, stereotypů či předsudků.

Důvodem může být i snaha o zachování své kultury a způsobu života, kterou si Romové v minulosti tolik chránili. Za žádnou cenu se nechtěli přizpůsobit, chtěli si udržet svůj styl života, normy chování atd, i proto mají Romové s Neromy problémy, které souvisí, ve větší míře, s nepochopením, s netolerancí a s nerespektováním Romů, jako národa, jenž má právo na své normy chování, pokud ovšem neporušují zákon v zemi, ve které žijí. Zdůrazňuje, že jediné řešení je kompromis a komunikace mezi Romy a Neromy.

Romové si uvědomují tlak společnosti, ve které žijí. Vnímají rasismus, nepochopení či pohrdání druhých lidí, je tedy zřejmé, že za takové situace na jednu stranu nechtějí spolupracovat s Neromy, poněvadž každá spolupráce požaduje respekt, který vůči Romům spousta lidí nemá. A za druhé, nastává situace, kdy se jejich etnicita stává stigmatem, proto se ke svému romství (romipen/romimo) hlásí čím dál méně Romů.

Hancock považuje vzdělání za předpoklad svobody. Je toho názoru, že Romové se musí vzdělávat, zasahovat do veřejného života, aby je majorita začala poslouchat a respektovat. Problémy, které mají, musí řešit samotní Romové, nemohou se spoléhat na to, že je vyřeší někdo jiný. Romové mají hovořit mimo jiné i o veřejném mínění, díky kterému by se upozornilo na případné nepokoje či nálady ve společnosti.

Romové jsou rozptýlení takřka po celém světě. Jsou asijského původu, kteří strávili převážnou část své existence na Západě. Jsou národem, který má společný původ, jazyk, kulturu i vnímání hodnot a ve velké míře pociťují svou etnickou identitu, tedy romipen/ romimo.

Důvodem, proč někteří Romové zapírají svůj původ, nebo se zkrátka chtějí asimilovat a splynout s majoritním obyvatelstvem je neustálé pronásledování Romů. V minulosti se setkáváme s mnoha případy, kdy byli neustále odmítáni společností. Pro spousta lidí byli terčem výsměchu, nevráživosti či pohrdání. S příchodem 2. světové války veškeré obavy a strach Romů jen vzrostly.

Dle Hancocka, je situace stále vyhrocená, Romové mají obavy a také strach přihlásit se veřejně ke své etnicitě. Mají strach, že se situace bude opakovat. Tento postoj je zcela racionální, dosud se neseťkali se situací, kdy by byli Romové přijímáni.

Další problém nastává se sebeuvědoměním mladých Romů, kteří dosáhli vyššího či vysokoškolského vzdělání. Mají obavy ze společnosti, která v mnoha případech Romy nepřijímá. Proto se obvykle chtějí asimilovat, splynout s obyvatelstvem a zároveň si udržovat i specifické prvky romské kultury. Pak nastává ambivalence související s etnickou příslušností jedince. (Hancock, 2010, str. 13-25).

Praktická část

7. Cíle výzkumu a výzkumné otázky

Cílem praktické části je popsat, ale i porozumět identitě romských studentů vysokých škol. Pokusím se vysvětlit, jak vnímají svou etnickou identitu a jaký význam pro ně tato identita má. Zaměřím se na jejich sebeidentifikaci ve společnosti, na to, jak se ztotožňují se světem, ve kterém žijí i na případnou angažovanost ve společnosti.

Hlavní výzkumná otázka zní: Identifikují se romští studenti vysokých škol se svoji etnickou identitou? Také mě v tomto směru bude zajímat, jaký význam pro ně etnická identita má a co jejich názor na etnickou identitu ovlivnilo.

Poněvadž je etnicita důležitou součástí etnické identity, zaměřím se i na její podstatu jako takovou. Bude mě zajímat, jakým způsobem svou etnicitu vnímají a jak sami sebe definují. Zabývám se i názory romských studentů na romskou kulturu a s tím související dodržování tradic, zvyků a kultury. Věnuji se i romskému jazyku a jeho znalostí. Souhrn těch tradic, zvyků a jazyka tvoří kulturu Romů, tzv. „romanii“.

8. Metodologie výzkumu

Pro zpracování dat výzkumu jsem zvolila kvalitativní přístup, poněvadž mě zajímá subjektivita jedince. Podstatou kvalitativního výzkumu je, že výzkumník na začátku svého bádání není svázán žádnou teorií, která by mu překážela v nalezení vlastní teorie. Kvalitativní metoda umožňuje zkoumat jevy konceptuálně a získat maximální množství informací, které se k danému tématu bezprostředně váží. Pomocí tohoto postupu může výzkumník na konci svého výzkumného šetření dojít k formulování nové hypotézy či teorie, kterou mu tento postup nabízí. Zároveň je nutné dodat, že hypotézy či teorie, které výzkumník zformuloval, nemůžeme zobecňovat. Jsou platné pouze pro vzorek, na kterém byla data získána. (Švaříček, Šedová a kol., 2007, s. 64-65).

8.1. Design výzkumu

Design výzkumu neboli plán výzkumu, si výzkumník stanovuje na počátku šetření. Přemýšlí nad tím, jak se daný výzkum bude realizovat. Na základě tématu práce a definování výzkumných otázek jsem zvolila tzv. biografický design.

Biografický design využíváme v případě zachycení komplexnosti určitého jevu, který je nepřehledný a nepredikovatelný, ale zároveň chceme zachytit jeho vývoj. Snaží se zkoumat pohled a přístup jedince ke komplexním jevům, jelikož si jedinec vytváří subjektivní interpretace událostí, které jsou v kvalitativní studii nezbytné. „V biografickém designu však nejdříve badatel naslouchá a posléze hledá, na které nevyslovené otázky vlastně vypravěč odpovídal.“ (Švaříček, Šedřová a kol., 2007, s. 127). Dalším úkolem výzkumníka je rekonstruovat „jejich svět“ na základě vypravování narátorů. Biografický design využíváme k pochopení určité skutečnosti, kterou jedinec v daném okamžiku sděluje. (Švaříček, Šedřová a kol., 2007, s. 83,126-127).

Biografický design využíváme, pokud chceme popsat či interpretovat vnitřní perspektivu jedince, interakci jedince v sociálním kontextu či samotnou zkušenost jedince v určitých rolích a okamžiků života. (Hendl, 2012, s. 128).

8.2. Cílová skupina výzkumu

Cílovou skupinou mé práce se stali romští studenti vysokých škol, tento požadavek byl primární. Dalším požadavkem byl věk, tedy od 19 do 26 let.

K získání dostatečného počtu narátorů jsem využila facebookovou skupinu s názvem: Romové SŠ a VŠ – nabídky a příležitosti. V této skupině jsem vložila nabídku k účasti ve výzkumu, kde jsem ve zkrácené verzi napsala pár slov k cíli výzkumu i postupu rozhovorů, uvedla jsem také možnost zúčastnit se výzkumu anonymně. Poté jsem oslovila Ivu Hlaváčkovou, která je koordinátorkou stipendijního programu Roma Education Fund (REF) s žádostí o sdílení mé prosby o zapojení romských studentů vysokých škol do mého výzkumu. O stejnou laskavost jsem požádala i Martinu Horváthovou, která pracuje v občanském sdružení Slovo 21.

Na základě těchto postupů souhlasilo s projektem třináct lidí, ale z důvodu časové vytíženosti bylo možné zrealizovat pouze devět rozhovorů.

Do výzkumného projektu se tedy zapojilo devět lidí, z toho sedm žen a dva muži. Délka rozhovorů se pohybovala v rozmezí cca 20 minut až cca 45 minut. Rozhovory se uskutečnily v Praze, Olomouci a v Ostravě.

8.2.1. Seznam narátorů

Kvůli žádosti dvou narátorů o zachování jejich anonymity a opakování se křestních jmen dalších narátorů jsem usoudila, že bude nejpřehlednější, když budu narátory označovat abecedně.

- narátor A., 24 let – student UJEP
- narátor B, 25 let – student UJEP
- narátor C, 22 let – student ČVUT
- narátor D, 20 let – student UK
- narátor E, 21 let – student UP
- narátor F, 23 let – student MU
- narátor G, 22 let – student AAU
- narátor H, 25 let – student MUP
- narátor Ch, 23 let – student UP

8.3. Metoda sběru dat

Pro tento výzkum jsem zvolila metodu hloubkového rozhovoru, která je víceméně nejpoužívanější metodou sběru dat v kvalitativním výzkumu. Je to tzv. nestandardizované dotazování, pomocí kterého získáváme informace na základě několika otevřených otázek. Kvale (1996) definuje hloubkový rozhovor jako metodu “jejímž účelem je získat vyličení žitého světa dotazovaného s respektem k interpretaci významu popsaných jevů.” (Švaříček, Šedová a kol., 2007, s. 159) Hloubkový rozhovor nejčastěji dělíme na polostrukturovaný (neboli rozhovor pomocí

návodu) a nestrukturovaný rozhovor (neboli narativní rozhovor). (Švaříček, Šedřová a kol., 2007, s. 160).

Přestože je pro biografický design typický narativní rozhovor, při kterém je vypravěč motivován vyprávět o celém svém životě, bez ohledu na výzkumné otázky, jak tvrdí Rosenthalová (1995), já jsem zvolila metodu rozhovoru s pomocí návodu, kde jsem měla připravené okruhy témat, které jsem si dopředu sepsala. Důvodem byly obavy, zda narátoři budou schopni sami hovořit o tomto tématu. Narátory jsem neznala, proto jsem chtěla být připravená i na možnost, že jim samovolné vyprávění nebude vyhovovat. Přesto se domnívám, že jsem podstatu narativního rozhovoru zachovala, jelikož jsem do vyprávění zasahovala, co nejméně.

Rozhovor pomocí návodu se skládá z předem připraveného seznamu okruhů či otázek, které je důležité zmínit. Tato metoda představuje určitou volnost rozhovoru a zároveň zaručuje, že vypravěč bude hovořit i o tématech, které výzkumník považuje za důležité. Další výhodou této metody je, že výzkumníkovi zůstává volnost přizpůsobovat formulace otázek podle situace. (Hendl, 2012, s. 174)

8.3.1. Okruhy výzkumných témat

- Motivace ke studiu
- Rodina
- Hodnoty a kultura Romů
- Romský jazyk
- Etnicita (význam, vliv...)
- Sebepojetí
- Angažovanost ve společenském životě
- Ambice do budoucna

8.4. Průběh rozhovorů

Po zpětné vazbě potenciálních narátorů jsem si vždy individuálně domluvila čas a místo setkání k realizaci rozhovorů tak, aby termín vyhovoval oběma stranám.

Zároveň jsem každého narátora seznámila s průběhem výzkumného projektu, sdělila jsem motivaci a cíle práce. S ohledem na citlivost samotného tématu jsem případné narátory seznámila s možností anonymity.

Začátek rozhovoru začínal vždy představením dané práce, zmínila jsem motivaci a cíle této práce. Zároveň jsem narátory poprosila o svolení rozhovor nahrávat, byla jsem velmi ráda, že s tímto postupem neměl nikdo problém. Poté jsem narátora poprosila o krátké představení (tj., jméno, věk a název univerzity) s dodatkem, že může využít možnost anonymity. Této možnosti využili dva lidé. Narátoři uvedli obor a ročník studia.

Poté jsem se zaměřila na samotné vyprávění narátorů, ovšem ne vždy byli narátoři schopni sami vyprávět, proto bylo vhodné, že jsem měla připravená témata, která jsem chtěla zmínit. Jakmile jsem narátora motivovala k vyprávění pomocí otázek, které souvisely s jeho vlastním pohledem na identitu, začal zase vyprávět. Jelikož narátoři nebyli schopni sami vyprávět dlouhou dobu, odvíjí se od toho i délka rozhovorů. Přesto se domnívám, že jsem podstatu narativního rozhovoru zachovala.

9. Výsledky výzkumu

Rozhovory jsem pomocí doslovné transkripce převedla do písemné podoby. S tímto materiálem jsem poté mohla dále pracovat. Analýzu dat jsem provedla na základě techniky otevřeného kódování. Daný text jsem konceptuálně rozebrala na významové jednotky, ke kterým jsem posléze přidala charakteristický název neboli kód, jež odpovídal významovému celku.

Posléze jsem začala s jejich kategorizací. Kódy jsem přiřazovala k sobě na základě jejich podobností či významu. Tento postup se obecně nazývá axiálním kódováním. (Švaříček, Šedřová a kol., 2007, s. 211-212, 221-222).

Poslední fází této metody je tzv. selektivní kódování, které spočívá v přezkoumávání dat a kódů a jejich následné selektivní analýze. V této fázi výzkumník nalézá hlavní témata a kategorie, které budou podstatou výzkumné zprávy. (Hendl, 2012, s. 251-253).

Konkrétně se jedná o čtyři kategorie, které dále budu rozebírat na úrovni subkategorií. První kategorii jsem pojmenovala jako „Sociální vlivy“, které se podílely na volbě studia, ale i na celkovém sebepojetí jedince.

Druhá kategorie nese název „My x oni“. V této kategorii se budu věnovat samotné interpretaci narátorů, toho, jak definují sami sebe. Také se zaměřím na rozdíly, které pociťují ve společnosti. Pak popíši vnitřní neshody narátorů s rodinami, které budou pro tuto práci přínosem, jelikož i tato zkušenost formuje identitu jedince.

Další kategorií se dostaneme k jádru této práce, tedy k „identitě Romů“. Zde se budu věnovat samotné identitě a s ní souvisejícím faktorům, které identitu určují, konkrétně se budu věnovat názorům narátorů na kulturu a tradice Romů, tomu, co pro ně tyto tradice znamenají a zda má pro ně tzv. kultura Romů vliv na vlastní identifikaci.

Poslední kategorii jsem pojmenovala, jako „Vize budoucnosti.“ Zde budu popisovat, jak narátoři přistupují ke své budoucnosti, ke své skupině – tj. Romům a v neposlední řadě se zaměřím i na jejich angažovanost ve světě.

9.1. Sociální vlivy

Z výzkumného šetření vyplývá, že pilířem konstrukce identity je rodina. Rodina, ve které jedinec vyrůstal, dále formovala nejen jeho postoj k vlastní kultuře, ale zároveň i nevědomě vytvářela jeho pohled na svět, vlastní život a životní postoje. Proto je zřejmé, že podpora rodiny sehrála důležitou roli v sebeuvědomování si vlastního „já“. Jedinec neměl potřebu vyčleňovat se kolektivu, ve kterém vyrůstal, protože ho podporovalo. Souhlas rodiny s dalším vzděláváním byl pro narátory velice významný. Pocit rodinného zázemí a jistoty je určitě důležitý pro každého z nás, ovšem na základě výsledků výzkumného šetření jsem došla k závěru, že rodinné vazby jsou pro romské studenty důležité, jsou nepostradatelnou součástí jejich identity.

narátor B: „Rodina mě podporovala ve studiu, byla jsem k tomu od mala vedena. Prostě si nedokážu představit nestudovat. Protože rodiče mi říkali, ty budeš studovat. Já si nedokážu představit, že by mnou rodina opovrhovala, jo, nebo že by mě zavrhli.

Mě jednou řekl táta ze srandy, že už mě nemá rád a já jsem brečela, jak malý dítě. Víím, že si dělal srandu, ale jako neumím si to představit.“

narátor E: „Podporovala mě hlavně maminka. A oni jakože rodina celkově celá. Tak ti strejdové, jako taky byli rádi, že jdu dál. Ale jako, že by mi přesně říkali, jdi dál a jdi na tuhle školu, to ne. Ale byli rádi, že jsem se tak rozhodla, takže jenom z větší části mamka.“

Druhým impulsem k podání přihlášky na VŠ byly „dobré“ známky. Přestože jsem se narátorů neptala na prospěch, všichni narátoři prohlásili, že důvodem proč se přihlásili na VŠ byly dobré známky. Tuto výpověď narátorů přikládám k faktu, že se většina lidí domnívá, že Romové nechtějí studovat, tudíž jim na prospěchu nezáleží. Narátoři se tímto způsobem manifestují jako studenti, kterým záleží na studijním prospěchu, ba co více, úspěch ve škole je podmínkou k možnosti dalšího studia, ale i osobního naplnění. Proto je vztah učitele a žáka nesmírně důležitý.

narátor H: „Já jsem měl vždycky ve škole štěstí, nevím, jestli to bylo vždycky štěstí, ale asi jo, na spolužáky, na učitele, nikdy jsem se nesetkal prostě s tím, že by mi nadávali nebo tak.“

narátor B: „Já osobně jsem měla vždy nějakého zaujatého učitele, zvláště na střední. Měla jsem třídního učitele, který měl špatný zkušenosti s Romy a nějakým způsobem to mně osobně dával najevo. Proto si myslím si, že učitel musí být v první řadě profesionální v tom smyslu, aby dokázal své postoje či emoce skrývat, zvláště před dětmi. Také si musí uvědomit, že romské děti, které mají špatné známky potřebují prostě jiný přístup. Je to možná vůči ostatním dětem nespravedlivé, ale je to tak. Jiný přístup myslím v tom, že potřebují čas se určité věci naučit, jelikož se malé děti na ZŠ učivo nenaučí sami a rodiče nemají čas, nebo dané učivo neovládají, proto je důležité tyto děti motivovat a doučovat, dát jim potřebu, že to dokážou, jedině tak vzbudí v dětech zájem o učení, i když jim nějaký předmět dělá problémy.“

Dalším vlivem, který se na utváření identity podepisuje, je způsob, jak jsou jedinci vnímáni ve společnosti. Tento vliv se nejvíce projevuje při vzpomínkách na určité situace, kdy si uvědomujeme vzájemné interakce mezi sebou a okolím. „Vzpomínky svázané s identitou jsou ty, které zformoval náš život a které zároveň náš život dále formovaly. V úhrnu vzpomínek spjatých s identitou se všechny identity, které jsme měli, které máme a které budeme mít, stávají jedinou identitou – mojí identitou.“

(Kastová, 2012, s. 107). Na základě této definice můžeme říci, že minulost si představujeme pomocí vzpomínek, které se stávají podmínkou k vytváření budoucnosti. Jsou tedy neoddělitelnou součástí naší historie, která tvoří základ naší přítomnosti. Při vyprávění se někteří narátoři zmiňují o nemilé zkušenosti, kdy se ve vzdělávacích institucích setkali se šikanováním, které se projevilo kvůli jinakosti narátorů. Tato zkušenost jim ve velké míře posloužila k hlubšímu sebeuvědomění své jedinečnosti a etnicity.

narátor F: „Tak na té základní škole to bylo jiné, tam jsem si zažila i šikanu, na prvním stupni. Nebylo mi to příjemné a to jsem řekla rodičům, že do školy nejdu vůbec, ale důvod jsem jim neřekla, styděla jsem se. Pak se to teda vyřešilo, bylo to lepší, ve škole se zachovali perfektně.“

narátor CH: „Na ZŠ jsem zažila i šikanu, děti mi začaly nadávat. To trvalo snad celou základku. Měla jsem ale štěstí, poznala jsem skvělou kamarádku, která mě vždy podržela a stála při mně. Ale samozřejmě, mrzelo mě to, nevěděla jsem, proč mi děti nadávají, když mám dobré známky, daleko lepší než oni, a proč mi vůbec říkají cigánko, tehdy jsem nechápala, proč to říkají jako něco špatného. Když už jsem byla starší v té sedmé třídě začala jsem to chápat. Přestože jsem měla daleko lepší známky než oni a celkově jsem neměla potřebu se někomu za každou cenu posmívat, hlavní problém byl ten, že jsem byla Romka. Od té doby jsem je začala ignorovat a bavila se s mými kamarády, které jsem ve třídě měla a to mi stačilo. Už jsem neřešila ostatní děcka, protože jsem věděla, že se jim nelíbí na mě to, že jsem právě ta Romka. Od té chvíle jsem si začala uvědomovat, že lidem nevádí jedinec či osoba, ale pouze to označení Rom/ka. Začala jsem na sebe být hrdá, že jsem to pochopila a taky jsem si své jinakosti – toho být Romkou – začala vážit, nejen proto, že mi má rodina ukázala, jak krásné to je, ale i proto, že se to ostatním nelíbilo.“

Další podkategorií, která souvisí se sociálními vlivy jsem pojmenovala: Romští studenti – centrem zájmů. Romští studenti se na SŠ, ale také na VŠ setkávají s postoji vyučujících, kdy jsou centrem zájmu. Narátoři se shodují v tom, že romský student musí neustále vysvětlovat postoje Romů, jako celku. Studenti dále zmiňují, že jim je taková generalizace krajně nepříjemná, jelikož si sami uvědomují, že jedinec, nemůže mluvit za všechny, přestože je součástí dané skupiny. Jak ale z rozhovorů vyplývá, díky této zkušenosti si uvědomovali své postavení i identitu.

narátor F: „Na vysoké škole to tam považujú za niečo výjimečného. Že si mňa tam teda váží, že tam majú medzi sebou tu Romku. V prváku mi jejich dotazovanie vadilo, nepripadala mi výjimečná. Vadilo mi hovoriť za všetky Romy, nemala som pocit, že mám právo hovoriť za všetky Romy, pretože som si pripadala hlupá a bolo mi to nepríjemné. Teraz už viem, že to musím upresniť na moju osobu a na ty, ktorí to tak majú rovnako.“

Dalšiu podkategóriu som pojmenovala ako Pozitívnu diskrimináciu. Hlavný význam tejto podkategórie je snaha pomôcť znevýhodneným študentom. Bez tejto pozitívnej diskriminácie by štúdium na SŠ, alebo na VŠ, bolo obtiažnejšie. Narátori si uvedomujú, ak nepostradatelná je táto pomoc, ktorá uľahčuje štúdium mnohým romským študentom. Zároveň si uvedomujú i jej negatívny dopad, t.j. využití.

Narátor C: „Pozitívna diskriminácia je blbá, pretože to nie je ideálne. Tú príležitosť by mali dostať všetci. Takže ak tu nebude nejaký spravodlivý nástroj, ktorý umožní, ako hodnotiť, či ten študent potrebuje alebo nie, tak poriadok nebude lepší.“

narátor D: „Keď ľuďom dávajú tie rôzne stipendia, tak to tí ľudia strašne využijú, ale poznám veľa ľudí, ktorí by bez tejto pomoci nestudovali, alebo by sa do toho nedostali do toho vzdelávacieho prostredia, takže rozhodne je to super, je to naozaj skvelá vec, že sa takýchto vecí dožadujú. Ale samozrejme, najlepšie by bolo, keby sa mohli spoľahnúť sami na seba, ale ne vždycky to ide.“

9.2. „My vs. Oni“

Veľmi dôležitým bodom tejto práce je definovanie narátorov v závislosti na odlišnosti väčšinovej spoločnosti. Rozdiely sa týkajú výchovy detí. Dôležité je zmieniť, že narátori v priebehu rozhovorov prezentovali ako súčasť celku, t.j. Romov, nikoliv samostatne. Preto môžeme povedať, že etnicita, ať už jej priznaná či nepriznaná podoba, hrá dôležitú úlohu v živote, a to i v prípade nevedomých procesov.

Narátor E: „Spíš to, že asi u tých Čechov sa viac akoby tým deťom venujú, treba, tady si sadni a budeme si spolu hrať. A u tých cigánov u nás je to tak, že to dieťa necháme samotné medzi tými ostatnými deťmi a že ja ti to ukážu, ale už si to udeľuj sám. Ale

zase si myslím, že u nás má dítě větší slovo, než u těch bílých, protože u těch když něco cigánsky řekne, tak ho slyší, ale když řekne něco bílé dítě, tak se tomu zasmějí.“

Dalším bodem se stala sounáležitost. Zjistila jsem, že rodinná sounáležitost a kulturní zvyky jsou pro romské studenty velice významné. Umožňují vnitřní jistotu, že narátoři mají svět, ve kterém nejsou posuzováni, ale jsou součástí celku, který nabízí porozumění a solidaritu. Dalším vysvětlením významu rodinné sounáležitosti může být současná bezpečnostní situace, kdy mohou mít Romové obavy.

narátor F: „Ty rozdíl tam jsou, hlavně v těch hodnotách, v té většinové společnosti je to vzdělání a dobrá práce, finanční zajištění mají na prvním místě, kdežto my máme tu rodinu, ty naše zvyky a prostě to, abychom byli šťastni.“

narátor C: „Že rodina je na prvním místě. Že mám prostě blízký vztah k rodičům. A taky prostě, že byli ochotný pro mě obětovat cokoli. Kolikrát už slyším od rodičů majority, ať už konečně vypadne z bytu, bude mu osmnáct, tak ať si konečně najde práci“

Další rozdíl souvisí s uměním projevovat city. Výzkumné šetření ukázalo, že pro romské studenty jsou důležitou součástí jejich identity city. Přes určitou skepsi k tomuto výroku, musíme mít na paměti historii Romů. Romové byli donedávna národem tzv. svobodným, jedinečným a především odlišným od spousty jiných národů. Jak se můžeme dočíst v různých romských pohádkách, Romové své city opěvovali, kladli důraz na pravdivost svých citů, a právě tato vlastnost je neoddelitelnou součástí jich samých, vlastností, kterou mají v sobě¹.

narátor D: „Není to tolik citově založený. Řekla bych, že Češi jsou studený, jak se říká, s čímž souhlasím. Rozhodně v porovnání s Romy – určitě. Jde o ty emoce, že tam to není tolik vybouřený, není tam takový temperament, na který jsem já zvyklá, a kterež vyžaduju.“

Dále se rozdíl týká Romů ve vlastní rodině. Tato zkušenost, je pro některé narátory velice důležitá, a to nejen kvůli osobnímu růstu, ale i možností prosadit vlastní, i když odlišný názor. To ovšem neznamená, že by zanevřeli na vlastní kulturu či hodnoty.

---

¹ Srov. LACKOVÁ, E. Romské pohádky. Radix: 2002.

Neshody se týkají jednak názoru na finance, výchovu, ale i na samotnou podstatu toho, co znamená být Romkou/ Romem.

narátor E: „ Tak ze začátku to bylo takové, že si hraji na gadži, že chodím do školy a všechno a že s nima nechodím ven hlavně, když pro mě přišly, ať jdu ven tak já jsem jim řekla, ž ene, že se musím učit, že nemůžu. Takže ze začátku to bylo, jakože na ně nemám čas, že se s nima nechci bavit, ale potom jsem s nima byla. Vždycky jsem si našla čas, abych s nima byla, takže mě brali jako.“

narátor G: „Že jsem jak gadži, že mluvím jak gádžovka, že se tak chovám, takže tak. To byli spíš ti kamarádi. A tak, ale jakoby ta širší rodina mě podporovala. Ale normálně mysleli, že já jsem ta chytrá, co bude mít hodně peněz, a bude mít ten gádžovský život.“

9.3. Identita romských studentů VŠ

Dostáváme k samotnému jádru výzkumu. V této části se budeme zabývat identitou a tím, co ji determinuje. Samotní narátoři vypověděli, že kultura – tedy znalost a dodržování romských tradic je bezpodmínečnou součástí jejich kulturního bohatství, se kterým se narodili.

narátor B: „Ono, každý člověk tvrdí, že každý je jiný, ale není to tak, každá kultura má svoje tradice, zvyky, nějaké hodnoty. To romství stojí na těch zvycích, tradicích a hodnotách.“

narátor Ch: „Romská kultura či tradice, ať už se to týká jakýchkoli Romů, je závislá na jejím dodržování. Nabízí se ale otázka proč by člověk měl v dnešní společnosti dodržovat kulturu? Myslím si, že odpověď je jednoduchá – každý chce být jedinečný a výjimečný, romská kultura a její dodržování nám tyto výhody umožňuje, není to těžké, jde jen o to ji dodržovat a nezanevřít na ni. Romové mají svoji kulturu i zvyky v krvi, je důležité poslouchat náš vnitřní hlas, nikoliv hlas většiny.“

Romskou kulturu definuje Davidová takto: „Romská kultura je projevem zvláštností romské etnické národnostní skupiny. V oblasti tzv. hmotné kultury se jedná o tradiční specifické způsoby obživy a zaměstnání, bydlení, stravu, vedení domácnosti a

způsob odívání. V duchovní kultuře jsou to skupinové a rodinné vztahy, víra a lidové náboženství, pověry a zvyky.“ (Davidová, 2001, s. 22).

Hodnoty a tradice Romů všichni narátoři vnímají poměrně stejně – soudržnost, solidarita, dodržování zvyků dnešních Romů – křtiny, svatba, vartování (pohřeb a smutek). Výzkumné šetření prokázalo, že Romové, ačkoliv mnohdy sami nemají vysokoškolské vzdělání, své děti motivují ke studiu, tudíž k lepší budoucnosti. Také si můžeme všimnout, jak důležitá je i pro mladé Romy soudržnost rodiny. Rodina je nadále bohatstvím, jež převyšuje hmotný majetek. Proto je souhlas alespoň nejbližší rodiny tak významný. Rodina nedává jen souhlas ke studiu, ale dává i potřebný prostor jedinci k nalezení vlastní identity, bez ohledu na konvence. A právě tento přístup umožnil narátorům se ke své etnické identitě vrátit, více ji porozumět a zjistit, co nabízí. Dalším zajímavým zjištěním je, že narátoři, kteří neznali romskou kulturu – tradice či jazyk, si našli cestu, jak tuto skutečnost změnit. Díky snaze naučit se těmto věcem se ponořili do studia romské kultury a zjišťovali, co jim tato kultura nabízí.

Znalost romského jazyka je určitě jednou z možností k upevnění romské identity. Polovina narátorů přiznala, že romský jazyk neovládají, jelikož se v dětství s romským jazykem setkávali pouze u prarodičů. Důvodem k nepoužívání romského jazyka byla snaha rodičů zabezpečit „lepší budoucnost“ dětí.

narátor H: „I když jsme třeba nemluvili romsky, a romsky jsem se začal učit sám, z vlastní jakoby iniciativy.“

narátor A.: „A teď můžu říct, že je to pro mě takový boom, protože teď poslední dva roky se začínám věnovat svojí komunitě, víc se o ní zajímat, o romskou historii. Takže jsem si rozšířila svoje obzory, seznámila jsem se s různými lidmi, takže jsem strašně ráda, že jsem se dozvěděla o Romech jako takových, o tradicích, historii, všechno možné.“

Nicméně sedm narátorů přiznali svou etnickou identitu na základě etnicity, kterou pocítují. Dva narátoři se k romské identitě nehlásí, tyto rozdíly se za chvíli pokusím vysvětlit.

Většina narátorů se otevřeně ke své etnické identitě hlásí, je jejich součástí prakticky od narození, poněvadž jsou toho názoru, že etnická identita Romů je neoddělitelnou součástí všech Romů.

narátor CH: „Považuji se za olašskou Romku, svou identitu veřejně prohlašuji, pokud se mě na to někdo zeptá. Možná je to i tím, že jsem se narodila do rodiny, kde mě to naučili, naučili mě spoustu věcí o Romech, jako je respekt, úcta, soudržnost i solidarita.“

Další dva narátoři se sice k romské etnicitě hlásí, ale ne k romské identitě. Tento fakt může být zapříčiněn jednak tím, že osoba žila ve smíšené domácnosti, kdy jeden z rodičů nebyl Rom, proto tzv. přiznaná romská etnicita. Dalším faktorem, proč se narátor nehlásí k romské identitě, může být sociální důvod. V situaci, kdy se narátor setkal se šikanováním, je patrné, že na základě této zkušenosti nenalézá důvod, proč se identifikovat s něčím, kvůli čemu byl obětí psychického násilí. Přesto pokládám za důležité fakt, že k romské etnicitě se oba narátoři hlásí. Důvodem může být, že tato volba do jisté míry není svobodná, ovšem volba identity ano.

narátor C: „Já svoji identitu vnímám, jako že jsem z planety Země. Že jsem člověk, jo, takhle to vnímám prostě. Ani tu identitu nevztahuju k pohlaví.“

narátor D: „A hlavně tak no, že jsem do toho nebyla vpuštěná už od malička, takže to už jako tak nevnímám. A možná je to i tím, že to od společnosti poslouchám celý život, že nevypadám jako Romka, že strašně lidí mě přiřazuje do Afriky nebo do Ameriky. Já se skutečně vidím víc v tý exotický stránce, proto bych se tam i jako někdy chtěla podívat.“

9.4. Vize budoucnosti

Tato část je dle mého názoru stěžejní, a to z toho důvodu, že se všichni narátoři shodli na jedné věci: pomáhat a participovat na zlepšení situace Romů, a to nejen na úrovni ČR, ale i Evropy.

Narátor G: „Já jsem vždycky chtěla dělat mezinárodní vztahy a diplomacii. Proto je pro mě důležitý jazyk, a to, že ho ovládám, protože když bych jednou chtěla někde

pracovat, a chtěla bych se zaměřit na tu romskou problematiku, tak bych samozřejmě musela umět romsky. A většinou se ta olašština vyskytuje hodně ve světě.“

Cílevědomost je nepostradatelnou součástí úspěchu. Výzkumné šetření dokázalo, že důležitost vzdělání dnes pociťuje většina Romů. Pomocí vzdělání mohou Romové dosahovat lepších pracovních míst, tudíž dosáhnout lepší životní úrovně. V této souvislosti je také nepostradatelná „romské „elita“, která by děti a dospívající lidi motivovala k dalšímu studiu.

narátor C: „Já si myslím, že to může být pro celou tu romskou komunitu důležitý, že jsou tady romský vysokoškoláci, a že se hlásí k romský etnicitě. Že to může motivovat ostatní.“

narátor F: „ Já si myslím, že to vzdělávání je to nejdůležitější, co člověk má. To mu nikdo nevezme. A myslím si, že nám to dodá sebevědomí a je to asi jediná věc, kterou my Romové potřebujeme.“

S označením „ty jsi jiný se setkali všichni narátoři. Tato situace jim nebyla příjemná, proto na tuto otázku odpovídali, že rozdíl spatřují jen ostatní, samotní narátoři, nikoliv. Rozdíl je pouze v úhlu pohledu.

narátor C: „Jako z těch kamarádů, které mám na vysoké škole, jako na vysoké a tak, tak to tam vůbec neřešíme, že jsem Rom. A když je to jako mezi náma, já nevím, když třeba řeknu, že jsem byl na nějaký romský akci, tak se ještě jakoby divějí, že proč se o ty Romy ještě starám, nebo něco takovýho. Diví se, že se od toho svého etnika vůbec nedistancuju a nejdu vlastní cestou.“

narátor A: „... protože spoustu těch spolužáků, když zjistili, že jsem Romka, tak mi říkali, kdyby byl každej takovej, jako seš ty. A jako proč, jako tak jsme každej jinej, a co jako, proč si to myslí ...oni si to jako asociují Rom, jak prostě jenom to negativní.“

Pokud jde o budoucnost narátorů, jasně se shodují na tom, že v první řadě chtějí dostudovat, najít si práci, která by je bavila a založit si rodinu. To jsou plány, které má kterýkoliv z nás. Můžeme vidět, že Romové se až tak od většinové společnosti neliší, mají podobné cíle do budoucna, jako každý pátý občan ČR.

Také se shodují na tom, že se v budoucnu chtějí věnovat Romům. Důvodem je současnou situaci, která vyžaduje okamžité řešení. Také se ale chtějí zabývat vlastní seberealizací. Chtějí se věnovat své pracovní seberealizaci, pomoci své skupině, tj.

Romům. Myslím si, že tato skutečnost vypovídá o všem. Přestože se všichni k romské identitě nehlásí, považují za důležité zlepšit vztahy i postoje k Romům. Zde si můžeme povšimnout, že pospolitost a vzájemnou solidaritu, kterou narátoři vyžadují, také dávají.

narátor A: „Já jsem kdysi pracovala v nízkoprahovém centru, kde většina těch dětí bylo romských, a zjistila jsem, že mě to naplňuje, pomáhat, takže bych chtěla spíš okrajově pomáhat, než třeba v neziskovce, klidně jako dobrovolník. Ale jako hlavní činnost bych chtěla mít podnikání. A v tom sociálním podnikání jde taky jako o to pomáhat lidem.“

narátor B: „Chtěla bych to nějak propojit. Já nestojím za tím, že musím. Neznamená, že mám vysokou školu, že musím hnedka pomáhat všem, že jsem Rom, ale spíš bych to chtěla nějak skloubit, co se týká těch Romů, ale nebazírovat jenom, co se týká Romů.“

9.5. Shrnutí praktické části

Z výzkumného šetření vyplývá, že sociální vlivy hrají významnou roli pro sebedefinování jedince. Rodina se stala ústředním tématem jak pro současnost narátorů, tak i pro budoucí rozvoj jedince. Z toho definuji i závěr této práce, který se opírá o toto výzkumné šetření. Důvod proč většina narátorů přiznává svou etnickou identitu, je ten, že měli možnost studia bez protestu rodiny a příbuzných. Vnější tlak, především ze stran médií a společenské situace, způsobil větší zájem o situaci Romů než doposud. Studium narátorům umožnilo nalezení pospolitosti mezi kulturou a vzděláním.

Romové sami sebe definovali vždy na základě odlišnosti od většinové společnosti. Stejný přístup platí i dnes. Význam odlišnosti je v tomto případě nepostradatelný. Jak Davidová dodává: „Kdyby Romové nebyli odlišní, nebyli by Romy, romským etnikem se svými specifiky – a ta pozitivní by měla být zachována“ (Davidová, 2001, s. 9)

Z mnou prováděného výzkumu je jasné, že se narátoři neztotožňují s většinovou společností, protože si uvědomují odlišnosti, které jsou součástí jejich etnicity. To platí i v případě narátorů, kteří vypověděli, že etnická identita nesouvisí s jejich

sebe prezentací. Zároveň jsme však viděli, že jinakost pocítují, pouze ji nespojují s romskou identitou.

Na základě těchto poznatků, jsem zjistila, že etnicita je součástí jejich života v každém ohledu, ovlivňuje jejich chování, přístup a především jejich sebeuvědomění. Také jsem zjistila, že nalézání své kultury, ale i své identity je postupným procesem. Hledání sebe sama, tedy své identity, je úkolem náročným a odvážným, nikoliv nespílitelným či nereálným.

Také jsme si mohli všimnout, že narátoři pocítují do značné míry i jakousi morální zodpovědnost za zlepšení situace Romů. Tento postoj může souviset se skutečností, kdy byli Romové dlouhá staletí na okraji společnosti a právě dnes, v moderní společnosti, tento fakt sami touží změnit, jelikož jejich sebeuvědomění –být Romem – pramení nejen ze solidarity ke společné historii či kultuře, ale především z touhy po lepším životě či době, kdy se stereotypy týkající se Romů stanou nepodstatnou záležitostí při posuzování Romů jako takových a nebudou zasahovat do života samotných Romů, ale i většinové společnosti. Tohoto cíle se podle Davidové podaří dosáhnout, až si naše společnost uvědomí, že jsme multikulturní společností, která by měla jinakost přijmout. Dále dodává: „... přiznat odlišným minoritám a konkrétně Romům jejich specifiku romství, aby však na druhé straně i oni si tuto identitu podrželi – chtějí-li, ovšem při dodržování zákonů země a norem soužití celkové společnosti.“ (Davidová, 2001, s. 9).

Závěr

Ve své bakalářské práci se snažím popsat význam etnické identity, kterou této identitě připisují romští studenti. Dále se zabývám jejich sebeidentifikací ve společnosti a angažovaností jedince, která se stala součástí jejich motivace a plánů do budoucna.

Pomocí teoretické části jsem vymezila základní pojmy – mladá dospělost, socializace v dospělosti a identita mladé dospělosti, poté jsem se zaměřila na pojmy samotné identity a s ní spojené termíny, které jsou neoddělitelné v rámci pochopení procesu identity. Samotnou kapitolu jsem věnovala identitě Romů, kde rozepisují význam etnické identity z pohledu známých romských osobností např. Ianem Hancockem ad.

V praktické části jsem se zabývala etnickou identitou Romů z pohledu narátorů. Snažila jsem se přiblížit vnímání a chápání etnické identity Romů tím, že jsem ve větší míře citovala výpovědi samotných narátorů. Na základě kvalitativního výzkumu a metody narativního rozhovoru jsem zjistila, že etnická identita Romů hraje významnou roli v životě narátorů. Etnicita, kterou narátoři vnímají spíše pozitivně je neoddělitelnou součástí vlastní sebe prezentace narátorů. Její uvědomování je spjato se sociálními vlivy, které mají zásadní vliv na pocíťování etnické – romské – identity či jejím zapřením. Samotná identita narátorů se odvíjí od vymezení se většinové společnosti a s ní spojené rozdíly. Na základě výpovědí narátorů je zřejmé, že rodinné zázemí, které poskytovalo ochranu a zázemí jedinců, mělo zásadní vliv na přiznanou etnickou identitu narátorů. Rodina se stala rádcem, která probudila v narátorech zájem o vlastní kulturu a identitu. Ovšem rodina nebyla jediná, která v narátorech probudila zájem a touhu zlepšit situaci Romů, druhým impulsem se stala skutečnost, kdy si narátoři uvědomovali, že soužití Romů s většinovou společností nese stále větší problémy a překážky. Na základě této zkušenosti se jejich zájem soustředil na snahu zlepšit situaci a přispět tak k lepšímu soužití Romů s většinovou společností. To souvisí i se zájmy narátorů, které dokazují, že se aktivně chtějí podílet na veřejném životě a utvářet společnost, ve které přestanou být předsudky či stereotypy vůči Romům.

Pomocí této práce upozorňuji na důležité téma tj. identity Romů, která se stává čím dál důležitější v akademickém, ale i ve veřejném světě. Romové se v posledních

letech staly centrem zájmů humanitních věd, avšak dnes je důležité připomenout společnosti i samotným Romům jejich kulturu, zdůraznit jejich rovnoprávné postavení ve společnosti. Ukázat že kulturní odlišnost je přínosem, nikoliv stigmatem. Toto uvědomění je důležité pro každého z nás.

Seznam zdrojů

Prameny – rozhovory s narátory

- narátor A., 24 let – student UJEP, rozhovor uskutečněný v listopadu 2014 v Praze
- narátor B., 25 let – student UJEP, rozhovor uskutečněný v listopadu 2014 v Praze
- narátor C., 22 let – student ČVUT, rozhovor uskutečněný v prosinci 2014 v Praze
- narátor D., 20 let – student UK, rozhovor uskutečněný v prosinci 2014 v Praze
- narátor E., 21 let – student UP, rozhovor uskutečněný v prosinci 2014 v Olomouci
- narátor F., 23 let – student MU, rozhovor uskutečněný v prosinci 2014 v Ostravě
- narátor G., 22 let – student AAU, rozhovor uskutečněný v lednu 2015 v Praze
- narátor H., 25 let – student MUP, rozhovor uskutečněný v lednu 2015 v Praze
- narátor CH, 23 let – student UP, rozhovor uskutečněný v lednu 2015 v Olomouci

Bibliografie

- BAČOVÁ, V.: *Identita v sociální psychologii*. In: Výrost, Slaměník a kol. *Sociální psychologie*. Praha: Grada 2008.
- BALVÍN, J. a kol. *Identita ve vztahu k národnostním menšinám*. Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin. 2006. ISBN 80-903727-0-8.
- BITTNEROVÁ, D. MORAVCOVÁ, M. a kol. *Etnické komunity: V kulturní a sociální různosti*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy. 2010. ISBN 978-80-87398-08-1.
- BLATNÝ, M. a kol. *Psychologie osobnosti: Hlavní témata, současné přístupy*. Praha: Grada. 2010. ISBN 978-80-247-3434-7.

- ČERMÁK, I. HŘEBÍČKOVÁ, M. MACEK, P. a kol. *Agrese, identita, osobnost*. Brno: Sdružení SCAN, Psychologický ústav AV ČR. 2003. ISBN 80-86620-06-9.
- DAVIDOVÁ, E. *K etnické identitě Romů v současnosti*. In: BALVÍN, J. a kol. *Identita ve vztahu k národnostním menšinám*. Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin. 2006.
- DAVIDOVÁ, Eva. *Romové a česká společnost: hledání domova, porozumění a vzájemného soužití*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2001. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky; 3/2001.
- GABAL., I.: *Zahraniční inspirace k integraci Romů*. In: *Romové v České republice (1945-1998)*. Vyd. 1. Praha: Socioklub, 1999. Sešity pro sociální politiku).
- HÁJKOVÁ., M.: *Rodina a zvyky slovenských Romů usazených v ČR*. In: ŠIŠKOVÁ., T. a kol. *Menšiny a migranti v České republice: My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál. 2001.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál. 2012. ISBN 978-80-262-0219-6.
- HRDÁ, M. ŠÍP, R. a kol. *Identita v sociálně pedagogickém výzkumu: Pole napětí, změn a začlenění*. Brno: Masarykova univerzita. 2011. ISBN 978-80-210-5761-6.
- KASTOVÁ, V. *Být sám sebou: Pocit vlastní hodnoty a zkušenost identity*. Brno: Emitos. 2012. ISBN 978-80-87171-35-6.
- KOŠŤÁLOVÁ, P. *Stereotypní obrazy a etnické mýty: Kulturní identita Arménie*. Praha: SLON. 2012. ISBN 978-80-7419-093-3.
- LANGMEIER., J., KREJČÍŘOVÁ., D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada. 2006. ISBN 80-247-1284-9.
- LOKŠOVÁ, I., LOKŠA, A., AKIMJAK, A.: *Tolerancia k identite národnostných menšín v procese európskej integrácie*. In: BALVÍN, J. a kol. *Identita ve vztahu k národnostním menšinám*. Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin. 2006.

- OLÁH, V. *Romové a jejich identita* In: BALVÍN, J. a kol. *Identita ve vztahu k národnostním menšinám*. Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin. 2006.
- PETRUCIJOVÁ., J. *Multikulturalismus, kultura, identita*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. 2005. ISBN 80-7368-083-1.
- POLÁKOVÁ, E. *Niektoré problémy súčasnej identity Rómov a rómskych žien*. In: BALVÍN, J. a kol. *Identita ve vztahu k národnostním menšinám*. Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin. 2006.
- PRŮCHA., J. *Multikulturní výchova: Teorie – praxe – výzkum*. Praha: ISV. 2001. ISBN 80-85866-72-2.
- REICHEL., J. *Úvod do obecné sociologie*. Praha: Mowshe, 2007. ISBN 978-80-239-9948-8.
- *Romové v České republice (1945-1998)*. Praha: Socioklub, 1999. Sešity pro sociální politiku. ISBN 80-902260-7-8.
- SEKYT., V.: *Romové*. In: ŠIŠKOVÁ., T. a kol. *Menšiny a migranti v České republice: My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál. 2001.
- SHEEHYOVÁ, G. *Průvodce dospělostí: Šance a úskalí druhé poloviny života*. Praha: Portal. 1999. ISBN 80-7178-185-1.
- SOUKUP., M. *Základy kulturní antropologie*. Praha: Akademie veřejné správy. 2009. ISBN 978-80-87207-03-1.
- SUTHERLANDOVÁ., A. *Romové – neviditelní Američané*. Praha: Romano džaniben. 2014. ISBN 978-80-905833-0-6.
- SZALÓ, C., NOSÁL, I. a kol. *Mozaika v re-konstrukci: Formování sociálních identit v současné střední Evropě*. Brno: Masarykova univerzita. 2003. ISBN 80-210-3306-1.
- ŠATAVA., L. *Jazyk a identita etnických menšin*. Praha: SLON. 2009. ISBN 978-80-86429-83-0.

- ŠIŠKOVÁ., T. a kol. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál. 2001. ISBN 80-7178-648-9.
- ŠVARŤÍČEK, R. ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- TOMANDL, M.: *K teoretickým aspektům formování sociální identity*. In: BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. a kol. *Etnické komunity: V kulturní a sociální různosti*. Praha: FHS UK. 2010.
- TYRLÍK, M. MACEK, J. ŠIRŮČEK a kol. *Sebepojetí a identita v adolescenci: sociální a kulturní kontext*. Brno: Masarykova univerzita. 2010. ISBN 978-80-210-5107-2.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie osobnosti*. Praha: Karolinum. 2010. ISBN 978-80-246-1832-6.
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál. 2000. ISBN 80-7178-308-0.
- VÝROST, J. SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie*. Praha: Grada. 2008. ISBN 978-80-247-1428-8.

Elektronické zdroje

- KYUCHUKOV, H., HANCOCK, I., et al. *Roma identity*. Prague: NGO Slovo 21. [online]. 2010. [cit. 2015-03-01]. ISBN 978-80-904327-1-0. Dostupné z: http://slovo21.cz/nove/images/dokumenty_integrace/fin_cd_roma_identity_part%201.pdf.